

OKSANA BELOVA-DALTON

RAPORT

KAREN DRAMBJANI

RADIKALISEERUMISEST

OKSANA BELOVA-DALTON

Raport Karen Drambjani radikaliseerumisest

Autoriõigus: Sisekaitseakadeemia 2024
Kaanefoto: Hendrik Osula / Delfi Meedia

Makett ja küljendus: Jan Garshnek
Keeletoimetaja: Siiri Soidro

Trükk: Trükikoda Paar

ISBN 978-9985-67-424-6
ISBN 978-9985-67-425-3 (pdf)

DOI: <https://doi.org/10.15158/qnb6-5a37>

www.sisekaitse.ee/kirjastus

SISUKORD

Sissejuhatus	5
Üldtaust: radikaliseerumise põhjused ja radikaliseerumisele altid isikud	7
Radikaliseerumise põhjused	7
Radikaliseerumisele altid isikud	13
Karen Drambjani radikaliseerumise analüüs	15
Eluteekond	15
Poliitiline tegevus ja poliitilised vaated	18
Äärmusliku mõtteviisi väljakujunemine	22
Radikaliseerumine	24
Rünnak	26
Kokkuvõte	32
Viidatud allikate loetelu	35

SISSEJUHATUS

Radikaliseerumist peetakse protsessiks, mis viib isikud või grupid kas terrorismi toetamise või sooritamise poole. Samas mõistetakse, et radikaliseerumise mõiste terrorismivastases võitluses on „äärmiselt keerulise protsessi liigne lihtsustamine“, kuna radikaliseerumine toimub individuaalsete teekondade ja ühiskondliku konteksti riskitumiskohas (Coolsaet, 2016, p. 3). Khalil ja kolleegid (2022, p. 426) kasutavad radikaliseerumise asemel mõistet „vägivaldne äärmuslus“ just seetõttu, et radikaliseerumise mõistet tõlgendatakse laialdaselt viisil, mis rõhutab ideoloogia rolli laiemate poliitiliste, majanduslike ja sotsiaalsete juurpõhjuste arvelt, ning ka seetõttu, et protsessina käsitletuna põimib radikaliseerumine lõppastmes kokku sümpaatia ideoloogiliselt motiveeritud vägivalda suhtes ja sellise vägivalda toimepanemise, mis on sageli kaks eri nähtust, millel on tihtilugu ka erinevad ajendid. Quassim Cassam toob selle eristuse sisse oma radikaliseerumise määratlusse ning uurib seoseid radikaliseerumise ja äärmusluse eri liikide vahel: „isik, kes võtab omaks äärmusliku ideoloogia, on kognitiivselt radikaliseerunud, ja isik, kes kasutab äärmuslikke meetodeid, on käitumuslikult radikaliseerunud, ning isik, kes arendab äärmuslikku mõtteviisi, on psühholoogiliselt radikaliseerunud“ (Cassam, 2022, p. 165). Siinses raportis nähakse radikaliseerumist nii, et see kulmineerub kas terroriorganisatsiooniga liitumisega või terroriakti toimepanemisega.

Noémie Bouhana näeb radikaliseerumist kui moraalset muundamist, mille käigus muutuvad äärmuslikud tegevused võimalikuks (Bouhana, 2019, p. 11). Ta tõmbab paralleele äärmusluse ja kuritegevuse vahel: kriminoloogilised uuringud näitavad, et kuritegevuse ajendid kujutavad endast indiviidi ja konteksti koostoimet. Seega näeb Bouhana „välis-tekkelisi ajendeid äärmusliku käitumise seletamisel alusteguritena“ (Bouhana, 2019, p. 9). Seevastu Cassam (2022, p. 183) rõhutab, et radikaliseerumine on pigem aktiivne kui passiivne protsess: „on soovmõtlemine oletada, et radikaliseerumine on alati midagi, mis juhtub inimesega, ning mitte tema enda tegevuse väljendus“.

Radikaliseerumiseni ei ole ühesuguseid teid, samas kui radikaliseerumise ajendid ja võimalikud riskinäitajad moodustavad lõputu ja pidevalt muutuva loetelu (Bouhana, 2019, p. 10). Lisaks võib radikaliseerumine toimuda nii mikrotasandil (üksikisik), mesotasandil (laiem radikaalne miljöö) kui ka makrotasandil (valitsus ja ühiskond), seega tuleks radikaliseerumise põhjusi otsida kõigil kolmel tasandil (Schmid, 2013, p. 4). Khalili ja kolleegide (2022, p. 425) sõnul „on akadeemilised ja poliitikakujundajate kogukonnad viimastel aastatel tootnud vägivaldse äärmusluse ja terrorismi kujutamiseks ja tõlgendamiseks mitmesuguseid mudeleid ja analoogiaid, sealhulgas, kuid mitte ainult, konveierilindid, trepid ja püramiidid“. Radikaliseerumise uurimine aina areneb ning eri distsipliinide viimased ülevaated kaaluvad olemasolevaid arusaamu ja avavad uusi võimalusi selle keerulise nähtuse uurimisel.

Lahtiseks jääb küsimus, miks nii paljudest inimestest, kes kogevad sarnast rahulolematust ja elavad sarnases keskkonnas, vaid väike osa radikaliseerub ja astub terrorismi teele. Khalil ja kolleegid (2022) pakuvad välja vägivaldse äärmusluse hoiakute ja käitumise korrigeeriva mudeli (ingl *Attitudes-Behaviours Corrective (ABC) Model of Violent Extremism*) ning liigitavad vägivaldse äärmusluse ajendid struktuurilisteks ajenditeks, individuaalseteks stiimuliteks ja võimaldavateks teguriteks, mis võivad eri kombinatsioonides viia kas sümpaatiani äärmuslike ideede vastu või äärmusliku vägivalda sooritamiseni. ABC-mudeli aluseks on põhimõte, et sarnased tulemused mitmel juhul ei tähenda ühist põhjust. Radikaliseerumise viise on sama palju kui on üksikisikuid (Coolsaet, 2022, p. 198). Selles raportis nähakse radikaliseerumist kui keerulist puslet, mille tekkimiseks on vaja mitut tükki, ning raporti fookuses on Eesti kodaniku Karen Drambjani radikaliseerumine, mis kulmineerus 2011. aasta rünnakus kaitseministeeriumi vastu.

ÜLDTAUST: RADIKALISEERUMISE PÕHJUSED JA RADIKALISEERUMISELE ALTID ISIKUD

RADIKALISEERUMISE PÕHJUSED

Rik Coolsaet (2022, p. 191) viitab radikaliseerumisele kui äärmuslusse sotsialiseerumisele, mis väljendub terrorismis, ning toob välja neli koostoimivat tegurit, mis on vajalikud nii terroristlike rühmituste kui ka üksikründajate poolt toimepandva terrorismi tekkimiseks:

- **Soodustav keskkond** ehk sotsiaalse rahutuse, tajutud ebaõigluse ja kogukonnale eksistentsiaalse ohu kombinatsioon ühiskonnas on oluline tegur terrorismi tekkimisel. Tõuketegurite hulka kuuluvad grupipõhine rahulolematu *status quo*'ga, emotsioonid, mida grupi liikmed kogevad keskkonna tõttu, nimelt frustratsioon, viha ja tajutud oht grupi identiteedile, samuti polariseeritud sotsiaalne kontekst, kus piir „meie“ ja „nende“ vahel on selge ning konkreetne grupp on teisestatud ja kujutatud kui „kahtlustatav kogukond“. (Coolsaet, 2022, p. 197) Łazarczyki (2017) sõnul, kui luuakse „meie“ vs. „nemad“ dihhotoomia, algab diskrimineerimine ja teisestatud rühm liigitatakse lõpuks patuoinaks. Oma võimu suurendamiseks kipuvad poliitikut taastootma sotsiaalseid kategooriaid, mis kinnistab rühmade kategoriseerimist ja suurendab rühmadevahelisi pingeid (Baele, *et al.*, 2019, p. 534). Näiteks kirjeldades 2014. aastal Süüriasse ISIS-e juurde lahkunud või lahkuda soovinud tüdrukute lugusid, selgitab Moaveni (2019, p. 93), kuidas ühelt poolt olid Ühendkuningriigi moslemid ISIS-e propaganda sihtmärgiks ning teiselt poolt kujutasid neid „kahtlustatava kogukonnana“ konservatiivsed Briti poliitikud, kes häälte võitmiseks ohutasid moslemivastaseid tundeid. Sarnaselt väidab Schmid (2013, p. 17), et „me teame leitud dokumentidest, et mõned ebaõnnestunud või nurjunud al-Qaida rünnakud Euroopas olid kavandatud selleks, et provotseerida repressioone moslemite vastu üldiselt, eeldades, et selle tulemusena radikaliseerub palju rohkem moslemeid ja liitub džihadistide ridadega“.

Sarnaselt juutidele minevikus, nimetatakse moslemeid läänes sageli „massideks“, „hordideks“ või „sissetungijateks“, kes ohustavad kohaliku kogukonna olemasolu (Łazarczyk,

2017). Doosje ja kolleegid (2009, p. 49) on üheksa Euroopa riigi valimite põhjal leidnud, et tajutud terrorioht ja tajutud moslemite toetus terrorismile on otseselt seotud moslemite institutsionaalse diskrimineerimise ja immigratsioonivastase poliitika aktsepteerimisega. Samuti on seos tajutud moslemite terrorismi toetuse ja isikliku välisgrupi diskrimineerimise vahel. Tajutud terrorismioht võib läänes üldistuda kogu moslemivähemusele. Ouline on, et häbimärgistamine ja diskrimineerimine võivad õhutada konflikte ja muuta islamiusulised inimesed haavatavaks islamiäärmuslike uskumuste suhtes. (*ibid.*) Euroopa rassismivastase võrgustiku (2015) kohaselt,

Diskrimineerimine ja sotsiaalne tõrjutus on peamised tegurid, mis põhjustavad muu hulgas seda, et noored moslemid tunnevad end Euroopas tõrjutuna ja alandatuna ning muutuvad radikaliseerumise kergeks sihtmärgiks. On vaja tegeleda sotsiaalse segregatsiooni ja diskrimineerimisega tööhõives, et kaasata need, kes ei usu enam meie ühiskonda reguleerivatesse struktuuridesse: perekondadesse, haridusse ja tööhõivesse.

Crenshaw' (2011, p. 38–39) sõnul võib mängida olulist rolli terrorismi tekkel ka poliitiliste osalemisvõimaluste puudumine ning masside passiivsus ja eliidi rahulolematuse. Kuid pelgalt soodne keskkond ei vii üksi terrorismini (Coolsaet, 2022, p. 197). Teine interaktiivne tegur, mida peetakse terrorismi tekkimisel oluliseks, on võimalus.

- **Võimalus** seisneb olukorras, kus vägivaldne alternatiiv rahulolematuse allikaga tegelemiseks võidab vägivaldset alternatiivi. Kui esimene saavutab toetuse, eeldab see märke, et ajalugu on selle lahenduse poolel, samas kui väljakuulutatud eesmärk on käeulatuses. Lisaks võib eeldada, et isehakanud avangard hakkab tegutsema masside äratamiseks. (Coolsaet, 2022, p. 197) Veel üks oluline koostoimiv tegur terrorismi tekkimisel on ideoloogia, sest suure inimrühma mobiliseerimiseks on vaja narratiivi.
- **Ideoloogia** on uskumussüsteem, mille eesmärk on kujundada keskkonda, väljendada rahulolematust ja esitada vägivalda ainuvõimaliku vastumeetmena. Narratiiv peab olema usaldusväärne ja kõnetama frustratsiooni, viha ja tajutavat ohtu rühma identiteedile: „kui üldine narratiiv suudab koondada mitmesugused isiklikud motiivid kollektiivseks jutustuseks ning ebaõigluse ja grupipõhise viha ühiseks tajumiseks, võib selle mobiliseeriv ja sotsialiseeriv jõud olla vähemalt teatud aja jooksul tulemusrikas“. (Coolsaet, 2022, p. 197) Crenshaw' (2011, p. 48) mõistes on ideoloogia moraalse autoriteedi allikas. Seda võib kasutada vägivaldse tegevuse õigustamiseks ja legitimeerimiseks. Ka Cassam (2022, p. 173) nimetab terroriste suuresti äärmuslikeks moralistideks, kes kaitsevad oma vägivaldset tegevust väidetava moraalse vajadusega.
- Neljas terrorismi põhjustav koostoimiv tegur on **kohalikud mobiliseerimiskeskused**. Terrorismile orienteeritud sõlmpunktid loovad füüsilise seose soodsa keskkonna, vägivaldse alternatiivi ja mobiliseeriva narratiivi vahel. Mobiliseerimist hõlbustavad juba olemasolevad sotsiaalsed sidemed. Sugulus- ja sõprussuhted on terrorismi sotsialiseerumisprotsessis otsustava tähtsusega. Ka üksikründajad näevad end tegutsevat ohvriks langenud kogukonna nimel. (Coolsaet, 2022, pp. 197–198)

Näiteks Post ja kolleegid (2003) küsitlesid 35 Lähis-Ida terroristi rühmitustest Hamas, Islami Džihaad, Hizballah ja Fatah ning kõik vastajad ütlesid ideoloogilisest kuuluvusest sõltumata, et nende perekonnad, keda kogukonnas austati, toetasid oma laste pühendumist rühmituse eesmärgile. Enamik intervjuueeritavatest oli kasvanud keskkonnas, mis oli radikaalselt pühendunud võitlusesse eesmärgi nimel. Noorte sotsiaalne keskkond män-

gis terrorirühmitustega liitumisel suurt rolli (ilmalike rühmituste puhul koolid ja klubid ning religioosete rühmituste puhul mošeed ja usuorganisatsioonid). Suurema tähtsusega oli eakaaslaste mõju: värbajaks oli tavaliselt rühmituse liikmest sõber või tuttav. Ühe intervjuueeritava sõnul „kõik liitusid“. (Post, *et al.*, 2003, p. 173) Värbamine kujutas endast peamiselt „juhuslikku ja mitteametlikku protsessi“ (*ibid.*), kusjuures värbaja oli sageli enne värbamist isiklikult tuttav, samas kui mõne jaoks „nende liikmelisus oli perekonnas, kogukonnas ja organisatsioonis iseenesest mõistetav“ (Post, *et al.*, 2003, p. 174). Ohvriks langemise tunne, perekonna nende maalt väljasaatmine ja meeleheide oma rahva saatuse pärast õhutasid individuaalse ja rühmaidentiteedi sulandumist, samas kui langenud või vangistatud rühmituse liikmeid peeti kangelasteks ning nende perekondi tunnustati ja toetati ühiskonnas. Staatus ja edu kogukonnas määratleti läbi võitluse eesmärgi eest, mitte akadeemiliste ja majanduslike saavutuste kaudu. Noored mehed, kes võtsid selle eduvalemi omaks, sidusid oma minapildi rühmituse eduga, mis andis omakorda põhjust elada (Post, *et al.*, 2003, p. 175).

Ülaltoodud juhul esinevad terrorismi jaoks vajalikud soodsa keskkonna, võimaluse, ideoloogia ja rühmadünaamika koostoimivad tegurid. Sellist olukorda saab hästi kirjeldada ka Bouhana (2019) **S⁵ tuletamisraamistik** (ingl *S⁵ inference framework*) abil, mille kohaselt radikaliseerumist määravate tegurite kategooriad mõjutavad üksteist, et suurendada või vähendada kalduvust äärmusluse ja äärmuslike tegude suhtes. Üksikisiku tasandil on peamine tegur vastuvõtlikkus moraalsele muundumisele. Keskkonna tasandil on teguriks sotsiaalne valik ehk kokkupuude äärmuslust toetavate mõjudega. Raamistiku kolmas tasand on äärmuslust soodustavad keskkonnad (internetis ja väljaspool interneti) ning neljas tasand on äärmuslust soodustav sotsiaalne ökoloogia ehk kogukonna tasandi radikaliseerumine. Viies tasand on äärmuslust toetava moraalse ökoloogia süsteem, mis soodustab äärmuslike normide, väärtuste ja käitumise normaliseerimist.

Vastuvõtlikkus äärmuslusele viib meid **radikaliseerumise psühholoogiliste tegurite juurde**, mis annavad mõista, kuidas radikaliseeruv isik areneb psühholoogiliselt vastuks soodsale keskkonnale, võimalusele, ideoloogiale ja radikaliseerumise grupiteguritele. Vastates küsimusele, miks inimestest saavad terroristid, ja määratledes seda kui aeglast, kuid tegelikku marginaliseerumisprotsessi tavaühiskonnast äärmusluse (Horgan, 2005, p. 95), nimetab Horgan teatud katalüsaatorid, riskitegurid ja käitumist tugevdavad tegurid, mis mõjutavad osalemist terrorirühmitustes:

- ♦ **Katalüsaator** või päästiksündmus kaasumiseks (nt tsiviilelanike tapmine valitsusasutuste poolt, nagu Verise Pühapäeva (ingl *Bloody Sunday*) puhul) (Horgan, 2005, p. 87). Mõne jaoks on selline väärkohtlemine isiklik, teise jaoks aga kaudne (kas tegelik või kujuteldav vigastus), samas kui ohvriga samastumine on tajutav. Teisest küljest võib selline isikliku vastutuse omistamine vaenlasele olla atribuutsiooni kallutatuse juhtum (ingl *attribution bias*), mis aitab õigustada oma käitumist kui kaitsereaktsiooni, teise valiku puudumist jne. (*loc. cit.*, p. 88) Selleks et kogeda sündmusi päästikutena, peab inimene olema juba seotud piiripealse tegevusega, nagu toetuse väljendamine rahumeelsete protestide kaudu (*loc. cit.*, p. 90).

Võib öelda, et **kättemaks** on oluline päästiksündmus kaasumiseks. Kui on olemas „üks ühine emotsioon, mis ajendab inimest terroristiks hakkama, siis on see kättemaks kaaslaste või isegi valijaskonna nimel, mida terrorist püüab esindada“ (Crenshaw, 2011, p. 47). Seega soodustab režiim terrorismi, luues märtreid, kelle eest tuleb kätte maksta (*ibid.*). Nii näiteks selgus 42 Talibani võitleja seas tehtud uuringust, et 12 neist nägid oma pere liikmeid USA õhurünnakutes hukkununa ja kuus neist olid pärast neid rünnakuid liitunud mässulistega (Sluka, 2011, p. 72). Nii võib kättemaksuakt käivitada radikaliseerumise ja terrorismiga tegelemise ilma eelneva etapiviisilise protsessita.

- **Käitumist tugevdavad tegurid:** terrorirühmitusega liitumise atraktiivsus ja tajutavad eelised, nagu „staatus, võim, identiteeditunne ja seltskonnatunne, uue rolliga kaasnev isiklik põnevus, laiema toetava kogukonna imetus ja üksikutel juhtudel isegi täielik rahaline kasu“ (Horgan, 2005, p. 89). Seda nn sõbra-süsteemi kui olulist radikaliseerumise tegurit mainiti juba varem.

Lisaks toob Crenshaw (1986, ref Coolsaet, 2022, p. 185) välja isiklikud vajadused, mida võib terrorirühmitusega liitumine rahuldada: tunne, et inimesel ei ole enam kuhugi minna; seikluste otsimine; alaväärsustunde kompenseerimise otsimine. Mõned inimesed otsivad pigem „tunnustust, heakskiitu, soojust ja solidaarsust. Enamiku terroristide puhul, kes on järgijad, domineerib motiiv saada grupi liikmeks“ (*ibid.*).

- Kaasatus kui **valik**, millele eelnevad paljud väikesed sammud, jõudes punkti, kust pole tagasiteed ning kus piir rahumeelse toetuse ja otsese tegevuse vahel ei ole enam üheti mõistetav, nagu seda väljendas Punaste Brigaadide naisliige (*loc. cit.*, p. 98). Crenshaw (1981, tsit Coolsaet 2022, p. 194) väidab, et „osalemine terrorismis on nii individuaalne valik kui ka konkreetse sotsiaalse keskkonna ja eakaaslaste surve tulemus“.
- **Riskitegurid:** suurem avatus suuremale kaasatusele: „nii individuaalsed, omapärased (ja sisuliselt ettearvamatud) õpikogemused kui midagi muud“ (Horgan, 2005, p. 101). Eelsoodumuslikud sündmused selleks põhinevad individuaalsetel arusaamadatel ja kogemustel. Nende sündmuste hulka kuuluvad a) isiku varasema asjakohase kaasatuse laad, ulatus ja määr, teadmised grupi, selle pakutavate hüvede ja konfliktiolukorra kohta üldiselt; b) indiviidi varaste asjakohaste kogemuste laad ja ulatus, näiteks ohvriks langemise kogemine, mida tajutakse selle sotsiaalse rühma kohta, millega isik end identifitseerib, nt moslem, palestiinlane, iiri vabariiklane; c) kogukonna konteksti laad; d) täiskasvanute sotsialiseerimise laad ja määr, mis mõjutab nii avatust suuremale kaasatusele kui ka grupi valmisolekut isikut aktsepteerima. (Horgan, 2005, p. 102); e) „**rahulolematuse** või **pettumuse** tunnetamine isiku praeguse isiksuse või tegevusega“, mis teeb isikut avatumaks mõjutustele ja värbamisele (*loc. cit.*; p. 103); f), konkureerivate alternatiivide ja võimaluste iseloom ja valik (nt hirm julgeolekuteenuste või töökoha kaotamise ees) (*ibid.*).

Pettumus ja rahulolematuse praeguse olukorraga suunavad arutlema **suhtelise ilmajäetuse** (ingl *relative deprivation*) kui terrorismi viiva radikaliseerumise algpõhjuse üle. Suhteline ilmajäetus on erinevus selle vahel, mida inimene ootab ja väärib ning mida ta tegelikult saab. Suhteline ilmajäetus seob radikaliseeruva inimese psühholoogilist seisundit soodsa keskkonnaga: peab olema arusaam, et näiteks diskrimineerimine on ebaõiglane ja lisaks sellele omistatakse süüd rahva kannatustes valitsusele (Crenshaw, 2011, p. 38). „Inimestel, kes on pettunud, on kaasasündinud kalduvus tekitada vägivalda pettumuse allikale proportsionaalselt nende pettumuse intensiivsusega“ (Gurr, 1970, p. 37, tsit Coolsaet, 2022, p. 184). Seega on Gurri sõnul rahulolematuse tajumine olulisem kui tegelik rahulolematuse (*ibid.*).

Siinkohal muutub asjakohaseks Feddesi ja kolleegide (2020) rahulolematusel põhinev psühholoogiline radikaliseerumise mudel. Mudel koosneb kolmest faasist: haavatavuse faas, grupifaas ja tegevusfaas. Radikaliseerumise esimeses faasis kogeb inimene domineerivat vajadust **õigluse, identiteedi, tähtsuse** või **elamise** järele. Neid vajadusi süvendavad traumaatilised sündmused, näiteks lähedase inimese surm või diskrimineerimine. Sellele faasile järgneb liitumine grupiga, et rahuldada haavatava isiku eespool nimetatud domineerivaid vajadusi ja saada emotsionaalset kompensatsiooni. Samal ajal katkesta-

takse radikaalse grupi sidemed välismaailmaga. Tegevusfaas hõlmab vägivaldsete tegude sooritamist rühma nimel. Cassam (2022, p. 180–181) väidab aga, et grupifaas ei ole alati vajalik, sest paljud terroristid on iseradikaliseerunud. Seega määrab sellisel juhul radikaliseerunud isiku edasise arengu terrorismi poole **äärmuslik mõtteviis**.

Cassam (2022) rõhutab psühholoogilise radikaliseerumise olulist rolli, mida nähakse kui äärmuslikku mõtteviisi (koos konkreetsete valdavate mõtete, hoiakute, emotsioonide ja mõtlemisviisidega), mis areneb käsikäes kognitiivse radikaliseerumisega ja hõlbustab võimalikku käitumuslikku radikaliseerumist, kui inimene hakkab end tundma sõdurina, kelle kohustus on võidelda oma eesmärgi nimel. Äärmuslik mõtteviis lihtsustab teed rahulolematuse tajumisest (päästik) käitumusliku tulemuseni (Cassam, 2022, p. 175). Seega seisneb Cassami jaoks radikaliseerumine kas äärmusliku mõtteviisi omandamises või on protsess, mida hõlbustab juba olemasolev äärmuslik mõtteviis (Cassam, 2022, p. 173), kusjuures määratluse viimane osa on sarnane Bouhana äärmuslusele vastuvõtlikkuse kontseptsiooniga.

Cassami sõnul on kõige parem vaadelda äärmusluse psühholoogiat kui äärmuslikku mõtteviisi, mis tähendab, et „on olemas üldine äärmuslik mõtteviis, mis tõmbub äärmuslike ideoloogiate poole pigem nende äärmuslikkuse kui ideoloogilise sisu tõttu“ (*loc. cit.*, p. 84). Äärmusliku mõtteviisi elemente võib käsitleda kas võrdselt olulisena või sõltuvalt sellest, kuivõrd lähedased need elemendid on äärmusliku mõtteviisi põhikomponentidele (*loc. cit.*, p. 112). Mõtteviis on „mõtlemis- ja motivatsioonimuster, mis kipub olema afektiivselt mobiliseeritud ja millel on oluline mõju käitumisele“ (Saucier, 2009, p. 257). Õigetes tingimustes on „igauks võimeline võtma omaks selle mõtteviisi komponendid, sest see tugineb teatud loomulikele inimlikele kalduvustele“ (*ibid.*, p. 257) Siiski, „hoides konteksti muutumatuna, võivad mõned isikud olla teistest altimad selle mõtteviisi omaksvõtmiseks“ (Cassam, 2022, p. 86).

Äärmusliku mõtteviisi elementide hulka kuuluvad omavahel seotud äärmuslikud valdavate mõtted, emotsioonid, hoiakud ja mõtlemisviisid. Äärmuslike valdavate mõtete (ingl *preoccupations*) hulka kuuluvad **puhtus** (rassiline, usuline või ideoloogiline, nii et paljud äärmuslased on hõivatud vastava „puhastamisega“); **ohvritunne ja tunnetatud alandatus** (st esineb „kas valdav mõte kujuteldavast tagakiusamisest või ebalproportsionaalne või muul viisil kohatu vastus tegelikule tagakiusamisele“ (Cassam, 2022, p. 96)); **voorus** (mis tähendab, et äärmuslased teevad omast arust üksnes seda, mis on õige, et kaitsta ennast ja oma kaaslasi (Cassam, 2022, p. 5)). Cassam ei püüa esitada ammendavat loetelu äärmuslikest valdavatest mõtetest, vaid rõhutab pigem nende omavahelist seotust (*loc. cit.*, p. 96).

Kuna tegude ajendiks on emotsioonid, toob Cassam välja ka emotsioonid, mis on äärmusliku mõtteviisi keskmes: **viha**, **pahameel**, **enesehaletsus** ja **alandustunne**. Kõik need emotsioonid on äärmusliku mõtteviisi puhul ebalproportsionaalsed, irratsionaalsed ja tegelikkusest lahutatud ehk ei ole faktidega põhjendatud: „äärmuslased ei tunnista, millisel määral on nende emotsioonid sobimatud, ega suuda muuta emotsioone, mille ebasobivust nad tunnistavad“ (Cassam, 2022, p. 98). Teine asjakohane emotsioon, mis on tihedalt seotud äärmusliku mõtteviisiga, on **vimm** (ingl *ressentiment*), mis on Nietzsche järgi „eksistentsiaalne pahameel teiste inimeste olemuse suhtes, mida põhjustab intensiivne segu kadedusest ning alanduse ja jõuetuse tundest“ (Mishra, 2018, p. 14, tsit Cassam, 2022, p. 99).

Äärmusliku mõtteviisi põhikomponentide hulka kuuluvad ka järgmised hoiakud: **vae nulikkus kompromisside suhtes** (kõikvõimalike kompromisside suhtes poliitilises valdkonnas, kuna äärmuslased peavad kompromissi häbiväärseks allaandmiseks või

oma põhiprintsiipide reetmiseks); **ükskõiksus** (mis tahes kahju suhtes, mida nad oma põhimõtete kehtestamisel tekitavad, ja ka tõendite suhtes, et nende eesmärk on saavutamatu); **sallimatus „teise“ suhtes** (mis lähtub „teise“ eeldatavast kurjusest ja väljendub tolerantuse täielikus puudumises mis tahes põlastatud välisgrupi liikme suhtes) ja **pluralismivastasus** (mis tähendab, et teiste eesmärkidega inimesi tuleb kas ümber õpetada või purustada, kuna on olemas ainult üks õige tee ja vastus ning ainult üks hea pool ehk „meie“) (Cassam, 2022, pp. 102–107). Lisaks on äärmusliku mõtteviisiga seotud **vandenõudemõtlemine** (ehk teiste vandenõude nägemine oma ohvriks langemise põhjusena); **apokalüptiline mõtlemine** (ehk maailmalõpuga tegelemine) ja **katastroofikeskne mõtlemine** (arusaam, et suured katastroofid on toimunud, toimuvad või tulevad) (Cassam, 2022, pp. 109–110).

Olles arutanud radikaliseerumise tegureid, mis on seotud sotsiaalse konteksti, grupidünaamika ning psühholoogiliste protsesside ja kaalutlustega, on oluline keskenduda ka radikaliseerumise **kognitiivsetele teguritele**. Ideoloogiat on käsitletud kui terrorismi tekkimise olulist koostoimivat tegurit. Terroristide teenistuses olevad äärmuslikud ideoloogiad on täis vandenõuteooriaid ja teabega manipuleerimist. Näiteks on paremäärmuslike vandenõuteooriate kohaselt moslemid võtnud üle Euroopa kontinenti. Kuid arvestades, et ainult 6% Euroopa elanikkonnast on moslemid, on need vandenõuteooriad üpris liialdatud. Populistlikud ja paremäärmuslikud erakonnad hindavad seda arvu aga sageli üle. (European Network Against Racism, 2015)

Lisaks levivad tänapäeval digimodernismi ajastu tõttu massiliselt vandenõuteooriad, valeuudised ja väär-/desinformatsioon, mis tähendab, et inimesed muutuvad kommunikatsioonitehnoloogiaga suheldes samal ajal teabe autoriteks, tarbijateks ja internetisisule juurdepääsu kontrollijateks (Sam, 2019, p. 333). Individuaalsed narratiivid võivad mõjutada avalikku poliitikat rohkem kui empiirilised uuringuid, näiteks „sotsiaalmeedia saitidel jagatud valeuudised mõjutasid paljude inimeste otsuseid ning vastupidised tõendid ei suutnud mõjutada nende pühendumist valenarratiivile“ (Sam, 2019, p. 334). Digimodernismi ajastul peetakse lugusid kõige tõepärasemaks, kui need on kõige põnevamad ja internetis jagatavamad (*ibid.*). Maaailma majandusfoorum nimetas intensiivset digitaalset valeinformatsiooni üheks kõige tõsisemaks ohuks praegusele ühiskonnale (Olaru & Ştefan, 2018, p. 393). Teised väärinfo ja valeuudiste leviku tagajärjed hõlmavad „usalduse õõnestamist valitsuse vastu ning samal ajal valitsusväliste osalejate äärmuslike narratiivide ja värbamisstrateegiate tugevdamist“ (UNICRI, 2021, p. 10). Valeuudised võivad sisaldada nii väärinfot („vale, kuid mitte kahju tekitamise eesmärgil loodud“) kui ka desinformatsiooni („vale ja tahtlikult loodud, et kahjustada isikut, sotsiaalset rühma, organisatsiooni või riiki“) (Gradoń, 2020, p. 136). Tundlikkust desinformatsiooni suhtes põhjustavad sotsiaal-majanduslikud tegurid, nagu sotsiaalne tõrjutus, koos eneselukustamisega infokeskkondades (Terepik, 2022, *et al.*, lk 10). Kui inimese identiteet ei ole mitmekülgne ja tal puuduvad sotsiaalsed sidemed, on oht muutuda äärmusliku ideoloogia järgijaks (*ibid.*), mis Cassami (2022) sõnutsi soodustab äärmusliku mõtteviisi kujunemist.

See toob meid **usalduse ja lojaalsuse** küsimuse juurde, sest äärmuslaste eesmärk on suurendada usaldust oma organisatsiooni vastu ja õõnestada usaldust valitsuse ja julgeolekujõudude vastu. Oma eesmärgis häirida usaldust valitsuse vastu võib äärmusrühmitustel olla liitlane teiste riikide pahatahtlike teabepüüdluste näol. Sellest vaatenurgast lähtudes võib radikaliseerumist vaadelda kui „strateegiliste osalejate vahelist võitlust kogukondade radikaliseerimiseks antud ühiskonna väljakujunenud valitsusasutuste vastu“ (Powers, 2014, p. 234). Just sanktsioneerimata, tavaliselt välismaiste infovoogude olemasolu võimaldab nihutada kodaniku lojaalsust eemale oma koduriigi väljakujunenud valitsus- ja ametiasutustest (*ibid.*). Nimelt on radikaliseerumise suhtes

eriti haavatavad isikud, kes ei usalda valitsust ja politseid, kogevad konflikti oma etnilise ja rahvusliku identiteedi vahel või on langenud diskrimineerimise või ahistamise ohvriks. Näiteks kasutab Venemaa Baltimaades infooperatsioone, et tekitada pingeid ja lõhestada ühiskonda (Sazonov, *et al.*, 2020, lk 9), muu hulgas nihutades venekeelsete vähemuste lojaalsust nende riikide valitsustest eemale ning muutes seega need vähemused haavatavaks valitsus- ja süsteemivastase äärmusluse ja terrorismi suhtes.

RADIKALISEERUMISELE ALTID ISIKUD

Selleks et näha, kuidas toimib radikaliseerumine, on oluline rääkida isikutest, kes tegelikult radikaliseerusid. Eelneva arutelu põhjal võib öelda, et igaüks, kes puutub kokku terrorismi tekkimise koostoimivate teguritega, võib eeldatavasti radikaliseeruda. Arutelu täpsustamiseks, kuid eeldamata, et on olemas mis tahes terroristide profiil, võib viidata akadeemilisele arutelule terrorismis osalenud isikute taustast ja vaadata, kuidas eespool käsitletud tegurid on eri juhtudel toiminud. Näiteks toovad Post ja kolleegid välja märkimisväärse erinevuse Palestiina ja Al Qaeda enesetaputerroristide taustast. Kui esimesed on peamiselt vallalised 17–22-aastased, neil puudub haridus ja töökoht, nad on nn vormimata noored, siis viimased on täisväärtuslikud täiskasvanud, keskklassi esindajad, mõnel neist on ülikooliharidus, paljud neist on kogenud lääne demokraatliku ühiskonna hüvesid (Post, *et al.*, 2003, p. 184). Sarnaselt väidab Horgan (2005, p. 102), et Hamas ja Palestiina Islami Džihaad eelistavad enesetaputerroristidena vallalisi noori mehi, kes on teismeliseaastate lõpus või kahekümnendate aastate alguses ja kellel ei ole perekondlikke kohustusi. See on tingitud inimeste emotsionaalsest vastuvõtlikkusest nooremas eas, mis võib koos muude teguritega kaasa tuua suurema vastuvõtlikkuse osaleda terrorirühmituses. Seevastu kõrgema sotsiaal-majandusliku taustaga terroristide kohta väidab Crenshaw (2011, p. 38), et „näiteks Lääne-Saksamaal, Jaapanis ja Itaalias oli terrorism privilegeeritud, mitte rõhutatud inimeste meetod“.

Sagemani (2008) sõnul on tõenäoline, et „kamp poisse“ (ingl *a bunch of boys*) radikaliseerub sõpruse ja suguluse tähtsuse tõttu. Enamasti räägime poistest ehk meestest, sest nagu ka ajateenistuse puhul, on terrorirühmitustele enamasti vaja mehi. See ei tähenda, et „kamp tüdrukuid“ ei võiks läbida sarnast radikaliseerumisprotsessi. Näiteks Ühendkuningriigi koolikaaslased Šarmeena (tüdrukute arvamusi liider), Šamima, Kadeeza ja Amira läksid 2014. aastal Süüriasse, et liituda ISIS-ega:

Nad olid tulnud otse koolist, Bethnal Green Academyst, kus nad olid suurepäraselt õppinud ja kus nii õpetajad kui ka kaasõpilased imetlesid neid kui häid noori naisi: intelligentsed ja hea rääkimisoskusega, rõõmsameelsed ja elurõõmsad. Nad olid kõik viieteistkümnene- või kuueteistkümnendaastased ja parimad sõbrannad, kirglikult lähedased, nagu ainult noorukieas tüdrukud võivad olla, ning kaitsesid oma sõprust ja säutsusid sageli hoiatusi saladuste hoidmise kohta. (Moaveni, 2019, p. 105)

Nimelt keskendub Moaveni (2019, p. 270) **isiklikele traumadele**, mida tema intervjueritud tüdrukud kogesid ja mida „heahtlikud, kuid äärmiselt asjatundmatud“ julgeolekutöötajad ei mõistnud. Näiteks kaotas Šarmeena ema ja tundis end kodus orvuna, mistõttu hakkas suurema osa päevadest veetma mošees, kus talle lähenesid kaks naist, kes kutsusid teda ainult naistele mõeldud aruteludele, mis taandusid ISIS-e toetamise propageerimiseni ja julgustasid naisi minema Süüriasse (Moaveni, 2019, p. 108). Seejärel meelitati Šarmeena veebimaailma, kus ISIS-e naistel olid oma blogid regulaarsete postitustega. Ühe blogijaga palus Šarmeena vestlust otsesõnumite kaudu. Sagemani sõnul mängib **aktiivne internet** radikaliseerumisel olulist rolli: „Inimesed muudavad oma mõtteid sõpradega

arutledes, mitte lihtsalt lugedes isikustamata lugusid.“ (Sageman, 2008, p. 116) Moaveni (2019, p. 115) rõhutab, et kooliõpetaja ei teavitanud politseid, kui Šarmeena kaitses ideed, et äärmuslik vägivald sünnitab äärmuslikku vägivalda, ja õigustas ISIS-t. Samuti ei olnud Briti ühiskonnas peaaegu mingeid kanaleid, mille kaudu saaksid vihased noored naised oma poliitilist rahulolematust valitsusele väljendada.

Kui mõned terroristliku organisatsiooniga liitujad võivad kuuluda nn vormimata noorte hulka, siis teised on hästi haritud keskklassi üliõpilased, kes on professionaalid ja kellel on juba poliitiline kogemus. Sellised noored on pettunud, sest nad tajuvad, et ei saa olemasolevat ühiskonda muuta ega pääseda süsteemile ligi, hoolimata sellest, et neil on privilegeritud staatus. (Crenshaw, 2011, p. 39) Üliõpilaste rahutused on põhjustanud palju terrorismi. Veel enam, „terrorism on rahulolematu eliidi abinõu, kui tingimused ei ole revolutsioonilised“ (*ibid.*).

Eliidi radikaliseerumise näitel võib rääkida politseinike, sõjaväelaste ja vanglatöötajate radikaliseerumisest ehk sisemisest ohust (ingl *insider threat*). See on silmatorkavas vastuolus sellega, kui mõned eksperdid eeldavad, et radikaliseerumise oluline tegur on varasem kriminaalne taust (nt KAPO, *n. d.*). Kogu Euroopas on õiguskaitseasutustes mure paremäärmusluse pärast ja esineb juhtumeid, kus „sinised on siniste vastu“ (ingl *blue-on-blue attacks*) (RAN, 2021). Oluline on märkida, et

tööga seotud radikaliseerumise riskitegurite hulka kuuluvad lisaks ebatervislikule töökeskkonnale/-kultuurile, stressirohketele tingimustele ja igapäevatoos pettumusele ka autoritaarne õigus- ja korrakaitseiline mentaliteet (või sõjaväelaste puhul sõjaväeline mentaliteet), mis võib hõlbustada äärmuslike tõekspidamiste omaksvõttu. RAN-i eksperdid (2021) toovad välja ka konkreetseid taustatingimused, mis soodustavad õiguskaitseametnike radikaliseerumist: ebapiisav poliitiline haridus ja meediapädevus, sotsiaalpoliitiliste muutuste mõju (parempopulismi ja sisserände suurenemine), isiklikud probleemid ja teadmatus poliitilistest kuritegudest. (Belova-Dalton & Pärn, 2023, lk 12)

Ülaltoodud arutelu on ilmekas näide sellest, et tähtis on mõista konkreetset konteksti, milles radikaliseerunud isik toimetab. Horgani (2005, p. 103–104) sõnul „on võimatu mõista tegureid, mis mõjutavad otsust valida terrorism, väljaspool sotsiaalset ja organisatsioonilist konteksti, milles isik elab ja tegutseb“. 2011. aastal ründas kaitseministeeriumit püstoli ja isetehtud lõhkesealdistega iseradikaliseerunud 57-aastane armeenia päritolu jurist Karen Drambjan, kes sisenes ministeeriumisse päevavalguses, ilma näokatteta ja heledat värvi uues ülikonnas, mis on täielikus vastuolus terroristi stereotüüpse kuvandiga. Ka sõbrad ja tuttavad iseloomustasid teda kui huvitavat ja meeldivat (KAPO, 2011, lk 261), korralikku ja intelligentset inimest (*loc. cit.*, lk 273), kes oli tähelepanelik, abivalmis, soliidne, austusväärne (*loc. cit.*, lk 247), tark, väga palju lugenud, kellel oli iga asja kohta oma arvamus ja hea oskus kaitsta oma arvamust (*loc. cit.*, 197). Allpool käsitletakse Drambjani radikaliseerumise juhtumit üksikasjalikumalt, lisaks Drambjani enda kirjatükkidele ja asjakohastele meediaartiklitele kasutatakse Kaitsepolitsei toimiku väljavõtteid (kust kõik isikuandmed olid eemaldatud) ning toetutakse eespool käsitletud radikaliseerumise teguritele ja teooriatele.

KAREN DRAMBJANI RADIKALISEERUMISE ANALÜÜS

Siinne juhtumianalüüs koosneb Karen Drambjani eluteekonna kirjeldusest, tema poliitilise tegevuse ja poliitiliste vaadete käsitlest, Drambjani äärmusliku mõtteviisi ja radikaliseerumise analüüsist ning tema 11.08.2011 rünnaku ettevalmistuse, läbiviimise ja eesmärkide detailsest kirjeldusest.

ELUTEEKOND

Karen Drambjan sündis 26. juulil 1954 ja kasvas üles Jerevanis. Drambjanil jäi Armeeniasse sugulane (võib-olla vend) (KAPO, 2011, lk 197). Kareni isa Tigran Drambjan oli ajalooteaduste doktor ja professor ning Teise maailmasõja veteran. Drambjan oli rääkinud sõpradele, et tema vanaisa oli Armeenia kiriku vaimulik. Ema elas Drambjani sõnul Moskvast. (Eesti Ekspress, 2011) Moskvast elas ka Drambjani vennapoeg, kellega Drambjan suhtles interneti ja telefoni teel ning kellel ta külas käis. Seltskonnas uhkustas Drambjan, et pärineb aadlisoost, ja pahandas, kui keegi ei võtnud seda tõsiselt. (Eesti Ekspress, 2011) Drambjan rääkis uhkusega, et ajateenistusse ta tervislikel põhjustel ei saanud ja läks vabatahtlikult sõjaväkke õhudesantvähke teenima (KAPO, 2011, lk 223). Ühe sõbra mäletamist mööda teenis Drambjan dessantvägede koosseisus Aserbaidžaanis Gəncə linna (endine Kirovabad) lähistel (Eesti Ekspress, 2011). Dessantvägedes teenimine võiks selgitada huvi relvade vastu ja oskust ise lõhkeseadeldisi kokku panna (*ibid.*). See ilmselt andis Drambjanile keemiateadmisi (KAPO, 2011, lk 227). Lisaks meeldis Drambjanile pürotehnika ja ta oli valmis oma viimase raha kulutama selle peale. Kõiki pühi tähistas ta ilutulestikuga ja võttis mõnikord ka kulla tulles pürotehnika kaasa, et seda taevasse lasta. (KAPO, 2011, lk 263)

Drambjan alustas juuraõpinguid Jerevani ülikoolis (Eesti Ekspress, 2011). Ei ole teada, kas see oli statsionaarne või kaugõpe, kuid Drambjani vana tuttava sõnul oli noor Drambjan 1970. aastatel juba Tallinna Lenini rajooni (mis hõlmas suuremat osa Tallinna Kesklinnast, Nõmmet ja Sauet) miilitsaosakonnas mittekoosseisuline kaastöötaja (KAPO, 2011, lk 303). Teine vana tuttav, kes oli samuti selles miilitsaosakonnas mittekoosseisuline töötaja, nägi Drambjani tihti osakonna ruumides 1980. aastate lõpust. Samuti nägi ta Drambjani pärast 1991. aastat Tallinna Politseiprefektuuri vanas majas Lubja tänaval ja Põhja Prefektuuri uues majas Pärnu maanteel (seda viimati 2009. aastal). (KAPO, 2011, lk 292) See võis aga olla tingitud Drambjani juristitööst, millega ta tegeles pärast 1992. aas-

tat. Miilitsatöö kaudu oli Drambjanil sõpru ka välismaal (*loc. cit.*, lk 262). Drambjan töötas 1980. aastatel ka Maardu keemiatehases, alguses kraanajuhina ja hiljem juba osakon- najuhatajana. Lisaks käis ta pärast tööd eesrindlikult rahvamalevlasena linna peal korda hoidmas. Samas õppis Drambjan Tartu Ülikoolis kaugõppes juurat, kuhu teda võeti 1982. aastal õigusteaduskonna teisele kursusele. (Eesti Ekspress, 2011) Keemiatehase töö võis anda Drambjanile olulisi keemiateadmisi lõhkekehade valmistamiseks.

29. novembril 1989 registreeris Drambjan ennast Eesti Kodanike Komitee üleskutsel kodanikuks:

Tollal julgesid sellise valiku teha vaid vähesed mitte-eestlased. Puudus mis tahes kindlus, et sellest mingit tulu tõuseks, pigem võinuks kaasneda repressioonid. Aga just see samm andis Drambjanile aluse kodakondsuse saamiseks ja vabastas ta eesti keele eksami. 1992. aasta detsembris esitaski ta avalduse Eesti kodakondsusesse astumiseks ja järgmise aasta mais andis Mart Laari valitsus Karen Drambjanile Eesti kodakondsuse. Seega võib toonast Drambjanit pidada Eesti iseseisvuse toetajaks. Vähe sellest. Ühele tema tuttavale meenus, et Drambjanit väitel oli ta laulva revolutsiooni päevil aktiivne Rahvarinde toetaja. "Ütles, et võitles kõigi nende lõssenkode ja kogonite vastu." Ekspress rääkis ka mitme Rahvarinde poliitikuga, kes oleks võinud ja pidanud Drambjanit mäletama. Keegi neist ei teadnud tema väidetavast tegevusest mitte midagi. (Eesti Ekspress, 2011)

Seega oli Drambjan juba nõukogude ajast poliitiliselt aktiivne. Ise pidas ta ennast Eesti vabastajaks (KAPO, 2011, lk 304). Oluline on märkida, et 1993. aastal sai Eesti kodakondsuse Mart Laari valitsuselt kokku 20 370 inimest (Delfi, 2011).

Tartu Ülikoolist eksmatrikuleeriti Drambjan 1988. aastal ja ta lõpetas 1992. aastal juura õppeprogrammi Kaliningradi ülikoolis. Eesti Ekspressi (2011) kohaselt „tema diplomit pole keegi näinud“. Siiski töötas Drambjan juristina alates 1990. aastatest kuni surmani 2011. aastal tema toime pandud kaitseministeeriumi rünnaku ajal. Maardus pidas ta omanimelist õigusbürood. Kliendid kiitsid tema tööd heaks (nt KAPO, 2011, lk 261), teda soovitati kui head juristi (*loc. cit.*, lk 269), kes oskas inimesi juriidiliselt aidata (*loc. cit.*, lk 272).

Alates 2008. aasta jaanuarist algasid Drambjanil isiklikud ja majanduslikud raskused. Ta oli oma vanema tütre abikaasa eluasemelaenu käendajaks ja laen jäi 1,5 miljonit krooni suuruses Drambjanit kanda. Väimees sõitis raske haiguse pärast oma Mercedesega 18.01.2007 Türisalu pangalt alla ja suri kaks nädalat hiljem. Drambjanit vanem tütar kolis Hispaaniasse. Drambjan maksis laenu, kuni tal oli tööd, kuid hiljem tekkisid tal võlad ja kohtutäitur müüs maja poole hinnaga maha. Majandusraskustes müüs Drambjan ka oma Volvo, kuid hiljem ei suutnud ta maksta ka oma Maardu korteri kommunaalarveid ja kohtutäitur müüs ka Drambjanit korteri 2011. aasta alguses. Drambjan kolis Maardus üürikorterisse, mida paluti paari nädala pärast vabastada. Drambjanit viimaseks elukohaks jäi Tallinna üürikorter Lasnamäel. Lisaks lõi Drambjanil välja suhkrutõbi, kõrge vererõhk ja radikuliit. (Eesti Ekspress, 2011) Drambjanil oli II astme diabeet (KAPO, 2011, lk 227). Nähes Drambjanit 2011. aasta veebruari-märtsikuus, täheldas tema tuttav, et „K. Drambjanit tervislik seisund ei olnud korras, ta tundus olevat üsnagi väsinud olekus ning suitsetas järjepidevalt“ (*loc. cit.*, lk 269).

Siinkohal on oluline välja tuua, et 1. märtsil 2007 muudetud keeleseadus nõudis Drambjanilt juristi tööks vajalikku eesti keele oskust, mida tal ei olnud. Seega ei saanud Drambjan enam osaleda kohtus ilma tõlgita. Ennast õigustas Drambjan sellega, et ei jõua kehva tervise juures eesti keelt ära õppida, ning kasutas juriidilise haridusega tuttavat kirjalike

tõlgete tellimiseks alates 1998. aastast, mõnikord isegi manipuleerides temaga oma halvale tervisele viidates (KAPO, 2011, lk 242). Tuttava sõnul kurtis Drambjan, et „tal teki-
vad kohtus probleemid, keegi teda kohtus ei mõista, mida ta tahab“ (KAPO, 2011, lk 241). Sama tuttav nentis, et 2010. aastal oli Drambjan veel seotud MTÜ-ga ja andis Maardu elanikele tasuta õigusabi, kuid tellimusi jäi järjest vähemaks, kuni need 2011. märtsikuus lõppesid (*loc.cit.*, lk 242). Teise tuttava sõnul tundus Drambjani majanduslik olukord stabiilne kuni 2010. aasta sügiseni:

*minult ta laenu ei küsinud, tal oli liisitud korralik auto, tal oli kenasti sisustatud 2-toa-
line korter Maardus (aadressi ei mäleta). Millalgi 2010. aasta novembris läksin Karen
Drambjanile Maardusse külla ja siis tal ei olnud korteris elektrit ja ta oli jäänud ilma
oma autost. Tookord küpsetas ta süüa väikesel gaaspliidil. Karen Drambjan selgitas, et
tal on rahalised raskused seoses pangalaenuga. (KAPO, 2011, lk 222)*

Drambjadi kodust, perekonnast ja lapsepõlve võimalikest psühholoogilistest traumadest teavet ei ole, kuid märkimisväärne on, et Drambjani oli kasvanud inimene, kes tahtis alati olla kõigest parem (KAPO, 2011, lk 307), kes püüdis olla alati eesrindlane ning kellele meeldis olla **tähelepanu keskpunktis** (KAPO, 2022, lk 26). Nähtavasti oli perekonnas arusaam, et inimene on tähtis alles siis, kui ta saavutab midagi (suurt). Drambjani oli **ärev vajadus tähtsuse järele**: „talle meeldis avalik tähelepanu, ta otsis väga tunnustust ja oli väga kõrge enesehinnanguga“ (KAPO, 2011, lk 243). Näiteks võis olla tingitud tunnustuse otsimisest, et Drambjan tahtis olla väimehe laenu käendajaks või ei võtnud tuttavatelt raha õigusabi eest (KAPO, 2011, lk 258). Samas oma kirglikus püüdluses tähtsuse järele üritas ta ilmingimata saavutada oma eesmärgi, sealhulgas rikkudes selleks seadusi. Näiteks leiti ta 2009. aastal võltsimas Maardu Keskerakonna valimisliste, kus ta moonutas nende sõnumit, et tõrjuda venemeelset valijat, kelle häält tahtis Drambjan Maardu linnavolikogu valimistel iseseisva kandidaadina püüda (Haravee & Nuka, 2011). Drambjan ei eitanud oma osalust valimisliste võltsimises (MK-Estonia, 2011). Valituks Drambjan siiski ei osutunud.

Sellest hoolimata nägid inimesed Drambjani ausa ja korraliku inimesena, kes juristina saavutas oma eesmärgi üksnes seaduse abil (KAPO, 2011, lk 258). Samuti ei osanud mitte keegi tema ümbruskonnas kahtlustada, et Drambjan võis oma kodukohas ise valmistada lõhkeaadeldisi planeeritavaks rünnakuks kaitseministeeriumile. Drambjan suhtles inimestega pigem telefoni teel või käis neil külas ning oskas oma elukohas hoida puhtust, kui endale külalisi kutsus. Drambjani lähikonda kuulunud inimesed iseloomustasid teda kui haritlast, kes pigem istus arvutiekraani taga ja kirjutas ega osanud tegeleda nn meeste- või käsitööga ja palkas seetõttu remondispetsialiste (nt KAPO, 2011, lk 264, lk 227, lk 244, lk 247). Isegi Drambjani 11.08.2011 Sakala 3 aadressile viinud taksojuht ei kahtlustanud midagi kliendis, kes tundus soliidne ja ilma psüühikahäireteta, kuid kes arve maksmisel hakkas „kotis sobrama ning võttis korraks välja heledat värvi ja pruuni käepidemega relvataolise eseme“ (KAPO, 2011, lk 200). Taksojuht mõtles, et tegemist võis olla lihtsalt mulaažiga (*ibid.*).

Ilmselt tuleb Drambjani armeenia päritolust tema kirg eriti vanade relvade vastu, mida ta tundis väga hästi. Drambjani lähedase väitel oli tal relv alati nähtaval kohal (KAPO, 2011, lk 227). Tema Maardu korteris olid vaiba peal kaks mõõka ja kinžallid ning ta omas relvaloaga püstolit (KAPO, 2011, lk 258) Bernardelli-P-One 13 padrunita (Eesti Ekspress, 2011). Enne püstoli soetamist 2008. aastal oli Drambjani õhupüss ja ta kadestas sõbra kellel oli ehtne relv (KAPO, 2011, lk 223). Oma relva kandis Drambjan alati kaasas. Sõbra sõnul: „ükskõik kuhu ta ka ei läinud, isegi hambaarsti juurde läks kindlasti relvaga“ (Eesti Ekspress, 2011).

Drambjani sõbrad ja tuttavad meenutavad teda kui inimest, kes armastas kaukaasipäraselt võõrustada, pakkuda isevalmistatud kaukaasiapärasest toitu ja peenemaid jooke (KAPO, 2011, lk 307). Teda nähti kui kaukaasia mentaliteediga inimest (KAPO, 2022, lk 278), täheldati tema emotsionaalsust ja impulsiivsust (KAPO, 2011, lk 275, lk 307) ning väga **tugevat õiglustunnet** (KAPO, 2022, lk 307). Tuttavad iseloomustasid teda „õigluse eest seisnud mehena“ (Salu, 2011). „Drambjan oli sõprade mälestuses huvitav vestluspartner, kes sageli mängis kitarri ja laulis oma külalistele. Ta oli ka suurepärase kokk“ (Eesti Ekspress, 2011). Selline temperament ühtis huvitaval kombel ülalpool kirjeldatud vaoshoitusega ja salatseva olemusega.

Kas lapsepõlvtraumade või impulsiivsuse tõttu ei õnnestunud Drambjanil hoida suhteid. Oma esimesest abikaasast, kellega oli tal kaks tütart, lahutas Drambjan, kui tütred olid veel väikesed (KAPO, 2011, lk 227). Tal oli veel üks abielu ja üks kooselu 2002.–2004. aastal (*ibid.*). Pärast seda Drambjan enam kellegagi koos ei elanud (KAPO, 2011, lk 272, lk 222). Oma tütardega Drambjan pärast väimehe surma ei suhelnud. Ka sõprade ja tuttavatega võis ta käituda impulsiivselt, mille tõttu suhted lõppesid. Üht sõpra süüdistas Drambjan 2011. aasta maikuus selles, et sõber oli teda oma kodus täis jootnud. Drambjani sõnul viis see selleni, et politsei pidas teda Tallinna kesklinnas kinni joobeseisundis relva kandmise eest, pani kainestuma ja määras 60-eurose trahvi. (KAPO, 2011, lk 257; Eesti Ekspress, 2011) Sõber aga pani Drambjani marsruutauto peale ja oli veendunud, et too läks koju (KAPO, 2011, lk 257). Siin nähtub Drambjanil olevat **atributsiooni kallutatatus** ehk oma süüteo eest vastutuse omistamine kellelegi teisele. Samas osutab see **ohvritundele**, kuna inimene tajub, et tema väärtegusid põhjustab keegi teine, kui tema vaid kannatab tagajärgi.

Seega leiab antud juhul kinnitust Feddesi ja kolleegide (2020) rahulolematusel põhinev psühholoogiline radikaliseerumise mudel, kui radikaliseerumine algab haavatavuse faasist, kui inimesel on domineerivad vajadused **õigluse, identiteedi** (antud juhul aadliidentiteedi), **tähtsuse** ja/või **elamuse** järele. Drambjanil olid kõik need domineerivad vajadused: ta tahtis pidevalt tunnustust ja oma tähtsuse kinnitamist; tal oli vaja tõestada oma aadliidentiteeti; ta otsis õiglust ning kogu tema elukäik, eriti nooremas eas, näitab tema vajadust elamuse järele: dessantväes teenimine, miilitsas töötamine, rahvamalevas kaasalöömine, pidev pürotehnika kasutamine ja relva kandmine. Domineerivate vajaduste raskendavaks asjaoluks olid kas lapsepõlvtraumad või lähedase inimese ehk väimehe surm ja seetõttu tekkinud majanduslikud raskused. Majanduslik ja tervislik allakäik olid mõistagi Drambjani radikaliseerumise olulised tegurid. Horgani (2005, p. 103) mõistes töötab siin riskitegurina „**rahulolematuse** või **pettumuse** tunnetamine isiku praeguse isiksuse või tegevusega“. Ka Cassami (2022) radikaliseerumisteooria saab tõuke rahuolematusest. Sellele lisandub kognitiivne ja psühholoogiline radikaliseerumine, mille tulemuseks on käitumuslik radikaliseerumine, kui inimene hakkab tundma end sõdurina ja on valmis haarama relva, et tegutseda oma poliitilise eesmärgi nimel. Võib eeldada, et kauaaegse mittekoosseisulise töö tõttu miilitsas oli Drambjanil autoritaarne õigus- ja korrakaitse-line mentaliteet.

POLIITILINE TEGEVUS JA POLIITILISED VAATED

1999.–2002. aastal oli Drambjan Maardu linnavolikogu liige ja Maardu linnaeapa Georgi Böstrovi valjuhäälna oponent (Eesti Ekspress, 2011). Georgi Böstrov oli Maardu linnaeapa alates 1990. aastast (selles ametis ka suri 2015. aastal) ja kasutas 1991. aasta augustiputši selleks, et heisata punalipp (Karjus, 2015).

2002. ja 2005. aasta kohaliku omavalitsuse valimistel kandideeris Drambjan Maardu volikokku Villu Reiljani juhitud Rahvaliidu nimekirjas Böstrovi põhimõttelise vastasena. Volikokku Drambjan tookord ei pääsenud. (Eesti Ekspress, 2011)

Aastatel 2001–2007 oli Drambjan Eesti venekeelsele valijaskonnale suunatud Eestimaa Ühendatud Rahvapartei liige. Seda võib seletada sellega, et Maardu elanikest kõneleb kolm neljandikku vene keelt emakeelena (Karjus, 2015). 11. veebruaril 2006 muudeti erakonna nimi Konstitutsioonierakonnaks. Siis tekkis Drambjani poliitilistes vaadetes järsk muutus:

Paljudele võitluskaaslastele ootamatult muutus [Drambjan] Böstrovi ustavaks kaasvõitlejaks. Drambjani õigusbüroost sai linnavalitsuse partner, Maardu kodanike juriidiline nõustaja. See töötas tõi talle stabiilselt sisse paarkümmend tuhat krooni kuus. Drambjan, kellest oli saanud Böstrovi Konstitutsioonierakonna, hiljem Eestimaa Ühendatud Vasakpartei liige, hakkas käituma kui suur ja oluline poliitik. (Eesti Ekspress, 2011)

Ka tema tuttavad märkasid seda muutust: „Maardu linnapea Böstroviga oli [Drambjan] opositsioonis. Hiljem sain aru, et nad on aga ühes seltskonnas Böstroviga“ (KAPO, 2011, lk 243).

Oluline on siinkohal välja tuua, et Konstitutsioonierakond oli Venemaa välisluureteenistuse mõjutustegevuse üks tulemus:

Nagu juba 2006. aasta aastaraamatus mainitud, oli Venemaa Välisluureteenistuse (SVR) poliitilise luure mõjutustegevuse põhieesmärgiks 2007. aastal Venemaalt toetatud ja juhitud Konstitutsioonierakonna esindatuse tagamine märtsis valitud uues Riigikogus. Marionettpartei ei suutnud siiski SVR-i lootusi täita: sellele anti vaid 5464 ehk kõigest 0,9% valijate häältest (kokku käis hääletamas 550 213 inimest). Valimiskünnist ei aidanud ületada isegi terve 2006. aasta jooksul üles puhutud „pronkssõduri“ teema. Kaitsepolitsei hinnangul oli Konstitutsioonierakond end Eesti vene valijaskonna silmis märtsiks 2007 juba täielikult diskrediteerinud. (Puusepp, et al., 2007, lk 17)

2007. aastal kandideeriski Drambjan Konstitutsioonierakonna ridades Riigikokku, panustades erakonna valimiskampaaniasse oma rahast ligi **pool miljonit krooni**: „ta arvas, et partei võidab valimistel ja saab kohad, tema pääseb poliitikasse ja hiljem võib-olla tuleb raha tagasi“ (KAPO, 2011, lk 304), kuid

Venemaa püüded valeinformatsiooni levitamise ja Eesti-vastase propagandategevusega mõjutada Eesti venekeelseid elanikke ei saavutanud oodatud tulemust. Moskva kõikvõimalikust toetusest hoolimata ei suutnud äärmuslikult meelestatud Andrei Zarenkovi juhitud Konstitutsioonierakond parlamendivalimistel isegi riigi finantseerimise tagamiseks 1% häältest koguda. Välise mõjutustegevusega püüti luua maailmale Eestis toimuvast negatiivset fooni. Venemaal endas toimus ka riigisisene mõjutamine, mille peaesmärgiks oli ja on veel praegugi tavalistele venemaalastele Eestist negatiivse ja vaenuliku kuvandi loomine. (Puusepp, et al., 2007, lk 3)

Siiski nähtavasti õnnestus Venemaalt juhitud Konstitutsioonierakonnal juurutada äärmuslikku meelestatust Karen Drambjanis. Võttes arvesse 2006. aasta Drambjani kõigile ootamatut poliitilise meelestatuse muutust ja 1991. aasta riigipöördekatstes punalipu heitsanud Maardu linnapea tulist toetamist, võib oletada, et siis algaski Drambjani kognitiivse radikaliseerumise protsess, mida ajendas Venemaa SVR mõjutustegevus Eestis.

Drambjani radikaliseerumise protsessi süvendasid 2007. aasta aprillisündmused, kuna lisaks Konstitutsioonierakonna liikmelisusele oli Drambjan 2007. aasta aprillisündmuste ajal seotud Notšnoi Dozori ehk Öise Vahtkonnaga (KAPO, 2011, 241). Näiteks kaitses Drambjan kohtus tasuta üht Öise Vahtkonna juhti Larissa Neštšadimovat, kellel tekkis konflikt politseiga, kui ta valvas koos kahe kaaslasega rahvusraamatukogu juures pronks-sõdurit (Salu, 2011). Pealegi, „Drambjani isa oli Teise maailmasõja veteran. See selgitab, miks Tõnismäe pronksmehe ümber toimunu pojale nii väga hinge läks. 2007 pronksiöö eel lubas ta isiklikult oma relvaga mälestusmärki kaitsta“ (Eesti Ekspress, 2011). Samas märgib see juba käitumuslikku radikaliseerumist, kui inimene on valmis võtma kätte relva ja panema toime poliitiliselt motiveeritud vägivalda.

Oma ilmselget venemeelsust väljendas Drambjan 2008. aasta augustis toimunud Venemaa-Gruusia sõja puhul. Sõber meenutab vestlusi Drambjaniga Venemaa ja Gruusia sõja ning Eesti kohta:

Ma sain aru, et Karen sai Eesti kodakondsuse, kuna ta pooldas Eestit Eesti taasiseseisvumise algusaastatel. Küsisin Karenilt, mis juhtus, mida ta sealt vene parteist otsib. Küsisin, et viib siin vene poliitikat läbi ja ise elab Eestis. Tuli välja, et ta osales aprillirahutustes ja kaitses kedagi Pronksõduri sündmustega seoses. Me kuid hiljem vaidlesime sel teemal, et kas ta tahab, et Eestis oleks rahvuste vaheline sõda. Kui Gruusias sõda algas, siis hakkas Karen konkreetselt kaitsma Venemaad, süüdistas Gruusiat ja Saakašvilit jne. Sellistel teemadel me vaidlesime. (KAPO, 2011, lk 262)

2009. aastal ühines Konstitutsioonierakond Eesti Vasakparteiga (Eestimaa Kommunistliku Partei järeltulija), moodustades Eestimaa Ühendatud Vasakparteid (EÜVP), mille ideoloogiaks on sotsialism ja üheks eesmärgiks esindada Eesti venekeelsete huve – osa EÜVP liikmetest kuulus Venemaa Kaasmaalaste Koordinatsiooninõukokku (Vikipeedia, *n. d.*). Olles EÜVP liige, kandideeris Drambjan 2009. aastal üksikkandidaadina kohalike omavalitsuste valimistel Maardu volikogu liikmeks, kuid ei osutunud valituks. 2009. aasta veebruaris osales Drambjan Venemaa Kaasmaalaste Koordinatsiooninõukogu laiendatud istungil, kus arutati eesseisvaid europarlamenti valimisi (MK-Estonia, 2011). 2011. aasta kevadel osales Drambjan Tallinnas hotell Olümpias toimunud venelaste Eesti kogukonna konverentsil (KAPO, 2011, lk 307). Seega oli Drambjan oma elu lõpuni poliitiliselt aktiivne. Tema soov pääseda poliitikasse ja öelda sõna sekka oli tõesti suur. Ta kritiseeris erakonna juhtkonda (KAPO, 2011, lk 304), kuna ta ei pääsenud poliitikasse ja tema parteisse investeeritud raha läks kaduma. Ühel hetkel läks Drambjan Bõtroviga (kes oli EÜVP auesimees) tülli ja Drambjani Maardu linna elanike juriidiline nõustamine lõppes (KAPO, 2011, lk 222).

2009. aasta europarlamenti valimiste eel ilmusid internetis Drambjani poliitilised artiklid, kus Drambjan mõistis Eestit hukka kui **moraalselt pankrotistunud neofašistlikku riiki**, väites, et Eesti valitsus on suhetes vene vähemusega valinud kodusõja, ja noomis vene vähemust tema orjamentaliteedi eest diskrimineerimise tingimustes. Drambjan kutsus Eesti venekeelseid üles, et nad ei usaldaks Eesti poliitilisi parteisid, mobiliseeruksid ja hääletaksid venekeelse EL-i parlamendi liikme poolt. (Drambjan, 2009) Kuidas ise loomustada Drambjani poliitilisi vaateid? Siinkohal on oluline märkida, et RAN-i ehk radikaliseerumisalase teadlikkuse võrgustiku järgi esineb väljend „fašism“ sageli vägivaldsete rühmituste narratiivides ja osutab laias laastus vaenulikuks, ebaõiglaseks ja autoritaarseks peetavale tegevus- või valitsemistüübile (RAN, 2021a, lk 9).

Nii Konstitutsioonierakonna kui ka Öise Vahtkonna liikmeid nimetatakse Kaitsepolitsei aastaraamatus (Puusepp, *et al.*, 2007, lk 17) vasakäärmuslasteks. Ühtlasi määratleb KAPO (*n. d.*), et vasakäärmuse eesmärk on

asendada riikides kehtiv põhiseaduslik kord totalitaarse, sotsialistlik-kommunistliku riigikorraga või täieliku anarhiaga – vajaduse korral ka revolutsioonilise riigipöörde abil

ning iseloomustab seda muu hulgas järgmiselt:

veendunud turumajandusevastasus ning avalikud protestid kapitalismi, „imperialismi“ ja rassismi vastu.

Drambjani oleks selle määratluse alusel keeruline pidada vasakäärmuslaseks, kuna ta süüdistas Andrus Ansipit kui kommunisti, kes diskrimineerib venekeelset elanikkonda (KAPO, 2011, lk 225), aga ka aktsiiside tõstmise ja vene keele pärast (KAPO, 2011, 263), seega oli Drambjan ilmset kommunistliku riigikorra vastu. Drambjan pidas ennast Eesti vabastajaks nõukogude kommunistlikust režiimist. Näiteks võis ta jutuajamise käigus mainida, et „jälle on Eesti valitsuses kommunistid“ (KAPO, 2011, lk 307). Ühtlasi „alati avaldas ta pahameelt Eesti Vabariigi poliitikute osas“ (*loc. cit.*, lk 263).

Drambjan avaldas Ansipit kritiseeriva artikli, milles kommenteeris negatiivselt Ansipi komsomoli- ja kommunistlikku tegevust (kaasa arvatud Tartu linnaape ametis aastatel 1998–2004) ning tema peaministrina läbiviidavat majanduspoliitikat. Artikkel lõppeb siiski rõhuga Eesti venekeelsete diskrimineerimisel:

Tsiviliseeritud riikides elavad vaesed riigi kulul ja riik rikaste kulul. Meie riigi sisepoliitika erineb teistest riikidest, meie valitsejatel on oma, orjanduslik mentaliteet: riik peaks elama vaeste arvelt ja rikkad riigi arvelt.

Ja ärge isegi püüdke nõrdimust tunda, Ansip teab väga hästi, millal koerad peale lasta, kuidas rahvahulka laiali ajada ja politseinuiaga vaigistada. Juba tambitakse välja seaduseelnõusid, mis lubavad panna vangi valitsuse poliitikaga rahulolematuse väljendamise eest, võtta inimestelt elamisloa ära, saata nad riigist välja ja palju muud. Ja kõik see, kallid kaasmaalased, on meie nimel ja meie heaks. No, kes tahab vangi minna? Keegi ei taha? Siis istuge paigas ja hingake läbi sõõrmete.

Ja me peame seda taluma, sest erinevalt eurooplastest teame me Eesti demokraatia hinda, aga lootus sureb viimasena. Ja me ka talume, tänu vene inimese unikaalsele võimele taluda, taluda viimastest jõududest, hambaid kiristades, aga taluda, kuni on midagi kaotada ... (Dzd.ee, 2011)

RAN-i eksperdid defineerivad vasakäärmuslust vasakäärmuslaste narratiivides esinevate põhiteemade kaudu:

Vägivaldsete vasakpoolsete ja anarhistlike äärmusrühmade kõige sagedasemaks narratiiviks näib tänapäeval olevat vägivalda õigustamine, mis tuleneb ebaõiglase ühiskonnakorralduse tõttu. Üldiselt on nende peamised rahulolematuse põhjused seotud sotsiaalmajanduslike probleemidega (globaliseerumisvastasus, kapitalismivastatus, sotsiaalne ebavõrdsus jne), poliitiliste parteide, muude äärmusluse vormidega (fašismivastatus ja vastupanu „paremäärmuslike“ parteidele ja rühmitustele, et nende hääl ei saaks kuuldavaks), sisserändega seotud küsimustega (rassismivastatus, vastupanu sisserändajate repatrieerimisele ning vastuseis ELi ja liikmesriikide varjupaiga- ja pagulaspoliitikale ja -praktikale), karistusõiguse süsteemiga (vanglate kaotamine, solidaarsus vangistatud vägivaldsete äärmuslaste või terroristidega), kurdide küsimus (mitmed

Euroopa vasakpoolsed ja anarhistlikud äärmuslased sõitsid Süüriasse, et võidelda kõrvuti kurdi võitlejatega), keskkonnakaitsega (sagedane koostöö loomaõiguslaste, anarhistide ja keskkonnaäärmuslaste vahel) ning riikide ja valitsustega (valitsuse korrupsioon, vajadus klassivaba ühiskonna järele ilma piiride ja riikideta jne). (RAN, 2021a, lk 8)

Sellest loetelust oli Drambjani puhul rahuolematuse põhjuseks sotsiaalne ebavõrdsus ja fašismivastatus, kuna ta arvas ennast võitlevat venekeelse vähemuse diskrimineerimise vastu. Drambjani narratiivi võib pidada vasakäärmuslikuks, kuna selle põhiteemaks oli ebaõiglane ühiskonnakorraldus. Samas Cassami (2022, lk 59) mõistes „eristab kõiki poliitilise äärmusluse liike, sõltumata nende spetsiifikast, nende kaldumus viia poliitilised ideed oma piirini“ (nt viia piirini idee vägivaldast kui legitiimsest vahendist oma poliitiliste eesmärkide saavutamiseks). Seega võib käsitleda Drambjani ideoloogilise äärmuslasena, kes viis piirini idee Eesti venekeelsete diskrimineerimisest ja nende orjusest Eesti ühiskonnas. See väljendub näiteks Drambjani 2009. aasta veebruaris Venemaa kaasmaalaste koordinatsiooninõukogu laiendatud koosolekul öeldud fraasis „eestlased on meie sõbraliku suudluse katsele nii kaua oma perset ette lükanud, et tahtmatult tuli mõte: kas poleks aeg sinna perse keerata“, kus õigustatakse kaudselt vägivalda (MK-Estonia, 2011). Sellel ajal oli kuulda auditooriumist pahameelset mürinat (*ibid.*). Oluline on märkida, et Drambjan „esines isegi oma erakondade kohta väga radikaalsete mõtetega“ (Delfi, 2011) ning „Drambjan ei leidnud oma sõprade ja tuttavate hulgas toetajaid oma radikaalsetele kriitilistele seisukohtadele Eesti poliitika suhtes rahvusküsimuses“ (Delfi, 2012). Seega võib järeldada, et sellist tüüpi vasakäärmuslust või ideoloogilist äärmuslust toetavat keskkonda ega rahvusküsimusele vägivaldse lahenduse heakskiitmist Eesti ühiskonnas Drambjani ajal ei ole olnud.

ÄÄRMUSLIKU MÕTTEVIISI VÄLJAKUJUNEMINE

Cassami (2022) mõistes on radikaliseerumise oluliseks aluseks äärmusliku mõtteviisi areng. Drambjani väljaütlemiste ja tegevuste puhul on võimalik täheldada äärmusliku mõtteviisi omavahel põimitud põhikomponente. Üks nendest on **valdav mõte voorusest** (ingl *preoccupation with virtue*). Olulisel määral väljendus see tema tajutavas aadlipäritolus, kuna Drambjan

ennast identifitseeris teistest kõrgemalseisvana, arvas, et ta on vürstisoost pärit. Ja mina arvan, et just oma mentaalsuse pärast ei saanud ta oma lähedastele ja tutvusringkonnale rääkida või välja näidata, et tal on mingeid majanduslikke probleeme; selle tõttu kuhjunud pingete tõttu otsustaski ta ilmselt „ukse enda järel pauguga kinni lüüa. (KAPO, 2011, lk 307)

Valdav mõte voorusest ajendas Drambjani alati jätma endast tugeva inimese muljet (*loc. cit.*, 2011, lk 242), kes kandis uhkelt igal pool kaasas isiklikku relva (*loc. cit.*, lk 278), rääkis uhkusega oma seiklustest naistega (*loc. cit.*, 225), hoidis kodus alati puhtust ja korda (*loc. cit.*, lk 224) ning sama oli tema välimusega – ta läks isegi kaitseministeeriumi rüüdama soliidsetes heledates riietes, näidates ka oma rõivaste kaudu tajutud puhtust ja vooruslikkust.

Valdav mõte voorusest võis tekitada Drambjanis tahtmatust süveneda oma majandusolukorda ja tulla majandusraskustest välja. Ühest küljest ei näidanud Drambjan välja, et tal on majandusraskused (KAPO, 2011, lk 258). Teisest küljest, ühe tuttava sõnul, „ma ei saanud aru, et ta oleks otsinud väljapääsu materiaalsest langusest“ (*loc. cit.*, lk 197). Sõbrad

pidid teda nõustama, mida oleks selles olukorras võimalik ette võtta, ning nõudma, et ta paneks „oma ajusid tööle, ta on tark mees ju“, mille peale vastas Drambjan, et ta on laisk (KAPO, 2022, lk 261). Võib-olla oli ta aga juba siis hoopis planeerimas rünnakut.

Valdav mõte voorusest väljendus ka Drambjanil impulsiivsetes suhetes. Näiteks tekkisid tal Maardu üürikorteris tülid korteriperenaiega, mille tõttu palus too Drambjanil üks või kaks nädalat pärast sissekolimist korter vabastada. Seda elas Drambjan raskelt üle kui lööki oma isiksusele, mille tõttu tema veresuhkrutase tõusis (KAPO, 2011, lk 262). Ka tütre peale oli Drambjan solvunud ega suhelnud tema ega oma endise abikaasaga (*loc. cit.*, 2011, lk 197). Ta oli väga pettunud, et ei pääsenud Maardu linnavolikokku (*loc. cit.*, lk 225). Valdav mõte voorusest väljendus Drambjanil ka identiteedi otsimises, kuna tema tajutud aadliidentiteet oli liiga suures vastuolus tema tajutud alandava suhtumisega Eesti venekeelsetesse, kelleks ta ennast pidas:

*Me vaikisime **alandlikult**, kui meid nimetati juurtetuiks okupantideks, ning allusime vastuvaidlematult, kui meilt nõuti kolm nahka, andmata vastu midagi peale ajutise eluõiguse. Meid sunniti kahetsema võõraid patte, elama alatise süütundega eesõigustatud rahva ees – ja me kuuletusime. Me leidsime endale tuhat põhjust, et mitte minna valima, aga valimaläinud andsid oma hääle ära, präänikuks sulitsevatele teesklejatele. (Drambjan, 2009)*

Irooniliselt oli Drambjan ise pigem sulitsev teeskleja ja seadust rikkuv salatseja kogu oma tajutud vooruslikkuse juures.

Valdav mõte voorusest on seotud äärmusliku mõtteviisi hoiakuga, milleks on **vaenulikkus kompromisside suhtes**. See hoiak väljendus Drambjanil soovis töötada ainult juristina (KAPO, 2011, lk 197) hoolimata sellest, et rahaliselt see enam talle kasu ei too. Samas ei tahtnud Drambjan õppida eesti keelt (*loc. cit.*, 223), mis oleks lubanud tal juristitööd jätkata. Sellega haakub omakorda äärmusliku mõtteviisi veel üks valdav mõte ehk **ohvritunne ja tajutud alandatus**, mis väljendub tajutud tagakiusamises. Drambjan rääkis näiteks, et „Ansi võttis tema käest töö“ (KAPO, 2011, lk 273), ta „ei olnud rahul sellega, et eesti keele oskamatus takistab teda tööd teha“ (*loc. cit.*, 2011, lk 243), et „tal ei lasta tööd teha ja ta on üleni võlgades“ ning „et teda ei ole kellelegi vaja“ (*loc. cit.*, lk 304). Näiteks rääkis Drambjan, et „tal on kaks kõrgharidust, ta on 35 aastat töötanud juristina, kuid ikkagi on ta siin eikeegi ning tal on kõigest kõrini. Väitis, et tal ei ole elamiseks enam raha ja siin riigis puudub tulevik“ (KAPO, 2011, lk 200).

Ohvritundega koos oli Drambjanil suhtelise ilmajäetuse tunne (ingl *relative deprivation*). Näiteks rääkis ta, et „ta kujutas vaba Eestit teistmoodi ette“ (KAPO, 2011, lk 304), et Eestis peaks olema kaks keelt (*loc. cit.*, lk 272) ning „kodakondsust tuleks lihtsustatumalt anda“ (*loc. cit.* lk 224). **Valdav mõte kujuteldavast tagakiusamisest** väljendus Drambjanil pahameeles pronksõduri teisaldamise üle ja Eesti valitsuse suhtumise üle venekeelsetesse elanikkonda (*loc. cit.*, lk 272). Drambjanil kirjutistes on üheks oluliseks teemaks Eesti venekeelsete orjus ja sellest vabanemine. Ta nimetas venekeelseid Eestis orjadeks ja kutsus neid üles vastu hakkama: „Me oleme nende jaoks üksnes lambad ja orjad, oleme olemas vaid riigi rahakoti täitmiseks ja nende jõukuse tagamiseks“; „Igaühel meist sõltub täna, kas me jääme elama õnnistatud Eesti demokraatias või aetakse meid palja tagumikuga ära neofašistlikust riigist“ (Drambjan, 2009).

Drambjanil kirjutistes väljendus ka tema täielik **sallimatus „teise“ ehk Drambjanil vaates vaenuliku Eesti valitsuse suhtes**. Näiteks kirjutab Drambjan, et „mis iganes maske nad ei kannaks – neil on hundi lõuad ja hüääni natuur“ (*ibid.*). Lisaks on äärmusliku mõtteviisi keskmes sellised emotsioonid nagu **viha, pahameel, enesehaletsus** ja **alandustunne**,

mida äärmuslased väljendavad eaproportsionaalselt ega suuda seda ise tajuda. Dramb-
jani kohta täheldati, et alates 2007. aastast läksid tema poliitika arutelud sõpradega emot-
sionaalsemaks, mis on märgiks psühholoogilisest radikaliseerumisest:

*Isegi kui sõpradega läks jutt poliitikale, siis oli tavaline, et see lõppes suure tüliga. „Paar
aastat tagasi läksime me sedavõrd ägedalt riidu, et ei rääkinud mitu kuud. Kui hiljem
leppisime, tegi Karen ettepaneku, et enam iial poliitikast ei räägi. Ja peab tunnistama,
ta pidas sellest kinni,“ meenutab üks sõber. (Eesti Ekspress, 2011)*

MK-Estonia (2011) toob välja, et 2009. aasta intervjuus „reageeris Drambjan teravatele
küsimustele liiga emotsionaalselt, mõnikord isegi karjudes ja käsi õhku tõstes“. Dramb-
jani internetikommentaari olid samuti raevukad ja emotsionaalsed, näiteks ta „kaitses Böst-
rovi alati vihaga“ (Salu, 2011). Enesehaletsust väljendas Drambjan samuti ebatsensuur-
selt, näiteks 2011. aasta juuli alguses küsimusele, kuidas tal läheb, vastas Drambjan „eba-
tsensuurset, siis selgitas, et kõik on väga halvasti, tal on viimase astme diabeet, tal ei lasta
tööd teha ja ta on üleni võlgades“ (KAPO, 2011, lk 303–304). Samuti ütles ta aastatel 2010
ja 2011, et ta on n-ö bomž (*loc. cit.*, lk 278). Sellest võib järeldada, et erinevate äärmusliku
mõtteviisi elementide, mida mõnevõrra soosis ka Drambjanil iseloom, koostoimes arenes
Drambjanil äärmuslik mõtteviis, mis muutis sujuvamaks tema radikaliseerumise.

RADIKALISEERUMINE

See alapeatükk käsitleb Drambjanil teekonda emotsionaalsest, kuid vägivaldset inime-
sest Cassami radikaliseerumise käsitluses sõdurini, kes valis vägivaldse meetodi oma
poliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Nagu eespool mainitud, võis Drambjanil kogni-
tiivne radikaliseerumine alata 2006.–2007. aastal Konstitutsioonierakonnas Venemaa
mõjutustegevuse tõttu. Juba 2007. aastal ütles Drambjan, et läheb oma seadusliku püs-
toliga pronksõdurit kaitsma. Venemaa Föderatsiooni riigikanalid ja sotsiaalmeedia teki-
tasid sel ajal massilise infovoo, milles süüdistati Eesti valitsust venekeelse vähemuse dis-
krimineerimises (Sazonov, *et al.*, 2020, lk 3), ning sellest kujunes ka Drambjanil äärmuslik
idee, mida ta oli valmis vägivalda kasutades kaitsma, sealhulgas soovides endale selleks
võimsamat relva kui tal parasjagu oli:

*Kord on ta küsinud minu käest automaat Kalašnikovi, et tutvavatega jahile minna.
Küsimuse peale, milleks selline relv, vastas K. Drambjan, et **hea on valanguga lasta
signu, mitte ükshaaval tulistada**. Selline vestlus oli minu meelest samuti 2007. a. (KAPO,
2011, lk 276)*

Siin leidub äärmuslastele iseloomulikku oponendi dehumaniseerimist ja
sõdurimentaalsust.

Intervjuus MK-Estoniale 2009. aastal ütles Drambjan, et kasutas küll mitu korda pin-
gelises olukorras relva, kuid õnneks ei pidanud tulistama, vaid pääses hirmutamise-
ga (MK-Estonia, 2011). Samas intervjuus küsis Drambjan, ega teda KAPO jaoks ei pildistata,
ning eitava vastuse peale nentis, et ju KAPO-l on tema pilt juba olemas. Huvasti jättes
ütles Drambjan: „Pole hullu, **Drambjanist saavad veel kõik teada**“. (MK-Estonia, 2011)
Eeldatavasti oli tal rünnak juba mõttes, kuid radikaliseerumisprotsess kulges Drambjanil
puhul ilmselt koos äärmusliku mõtteviisiga ning seda süvendas tervislik ja majanduslik
allakäik kuni 2011. suveni, kui tuli ette juba päris tulistamisi. 2011. aasta juulikuus teises
pooles kutsus Drambjan enda Lasnamäe üürikorterisse (kus ka lõhkeseadeldisi valmis-
tas) külalisi ja käitus juba vägivaldselt.

Drambjan tegi külalistele hartšood, pakkus söögi kõrvale alkoholi ja laulis. Siis, kui võeti kolm-neli ringi tooste, hakkas Drambjan uhkustama, et on vürstisoost. Üks külaline ütles Drambjanile, et too ei ole mingi vürst, vaid teenija. Selle peale tekkis pahandus. (KAPO, 2011, lk 262) Drambjan võttis seinalt **kinžalli** ja **pani selle külalise kõri juurde**, nõudes temalt oma sõnade tagasi võtmist. Külaline keeldus ning tõukas nuga ja Drambjan kätt eemale, kuid nuga kriimustas külalise kaela ja see hakkas veritsema. Seltskond istus köögis, kus Drambjanil oli relv, mille ta võttis kätte, hüüdis ja siis **järsku tulistas köögikappi**, tagades endale enne rindu, et on vürst. Seejärel külalised lahkusid, kuid Drambjan ütles, tema ei hakka vabandama. (*loc. cit.*, lk 263)

Veel üks külaline, kes sellel õhtul Drambjan üürikorteris lühidalt viibis, täheldas, et „seekord oli Karen Drambjan agressiivses meeleolus, tegelikult oli Karen Drambjan juba pikemat aega närvilise olekuga“ (KAPO, 2011, lk 223). Koosviibimise ajal demonstreeris Drambjan relva ja palus, et kõnealune külaline oma relva näitaks (*ibid.*). Seega on kindel, et 19. juuliks 2011 oli Drambjan kognitiivselt, psühholoogiliselt ja ka käitumuslikult radikaliseerunud.

Hinnates tema motiive kaitseministeeriumi ründamisel, ütles advokaat ja Drambjan endine kolleeg, et Drambjan oli oma tõekspidamistele truuks jäänud ja valmis nende eest surema: „Ma usun kindlalt, et ta läks [kaitseministri] Mart Laari, selle kurjuse sümboli pärast“ (Sivonen, 2011). Ka Drambjan lähedane eeldas, et Drambjan „ei rünnanud asutust, vaid soovis kedagi konkreetset rünnata“ (KAPO, 2011, lk 227). Tekib loomulikult küsimus, mis pidi panema 1993. aastal Mart Laari käest Eesti kodakondsuse saanud isikut 18 aasta pärast Mart Laari juhitud ministeeriumi ründama. Üks vastus peitub Venemaa infomõjutustegevuses, mis oli Konstitutsioonierakonna ja Öise Vahtkonnaga seotud inimeste puhul ilmselge:

Ta ei olnud EV valitsusega rahul. Ta ei süüdistanud Ansipit, vaid M. Laari. K. Drambjan ei olnud rahul rahvuspoliitikaga Eestis näiteks, et eestlastel on venelaste ees eelised, süüdistas ta selles Isamaaliitu ja Mart Laari. (KAPO, 2011, lk 276)

Tunnistajate ütluste kohaselt kasutas Drambjan (KAPO, 2011, lk 229, 242) kommunikatsioonikanalina veebisaiti mail.ru. Näiteks postitas ta seal suhtlusportaalis fotosid (Salu, 2011). Kui vaadata, kuidas see veebisait kajastas Mart Laari, siis pildil on sõjakus Venemaa vastu ja natsipropaganda:

2011. aasta juulis tegi Laar avalduse, et sõjalise konflikti korral Venemaaga suudaks Eesti kaitseväge Venemaa tankide pealetungi tagasi hoida, kuni NATO väed lähenevad. Ta ütles ka, et Eestis asuvad sisside üksused on juba alustanud väljaõpet samalaadseteks eesmärkideks. Venemaa alaline esindaja NATO juures Dmitri Rogozin kirjeldas Laari kui „raevukat fantasööri“ ja soovitas tal „sagedamini antidepressante võtta“. Veidi hiljem ütles Eesti kaitseminister, et ta kaalub plaane tankiüksuste loomiseks riigis.

2008. aasta augustis konfiskeeriti Saksamaal Mart Laari vastuolulise raamatu „Eesti Leegion sõnas ja pildis“ levitamise. Selle trükis konfiskeeriti Saksamaal elava Soome neonatsisti Risto Teinoneni valdusest. Dresdeni politsei teatel on kohalik prokuratuur algatanud raamatu suhtes kriminaalmenetluse. Politsei kahtlustab, et raamatu eesmärk võib olla natside propaganda. (Электронный архив людей, n. d.)

Lisaks huvitused nii Drambjan kui ka Laar kirglikult ajaloost ja poliitikast. Pealegi oli Drambjan oma päritolu tõttu aktiivne Gruusia ja Armeenia suhete ning armeenlaste ja grusiinlaste ajaloo arutamisel (KAPO, 2011, lk 197), Laar aga mail.ru veebilehe kohaselt

on olnud Gruusia presidendi Saakašvili nõunik alates 2006. aastast. Eesti välisministri Urmas Paeti sõnul oli Laari töö üks osa (lisaks nõustamisele) „selgitada Gruusia presidendile ja valitsusele, millised on praegused meeleolud ELis ja NATOs, et Tbilisi käituku võimalikult realistlikult“. Ta oli sellel ametikohal kuni sõjani 2008. aasta augustis. (Электронный архив людей, n. d.)

Drambjani venemeelsus pani ta sõjas süüdistama Gruusiat ja Saakašvilit (KAPO, 2011, lk 262) ning mõistagi ei toetanud Drambjan Laari Gruusiaga seotud tegevust. Kuid toimiku analüüsile tuginedes võib järeldada, et kaitseministeeriumi rünnaku tõenäolisem põhjus oli Laari rahvuspoliitika.

Portaalis Slavia.ee enne 2009. aasta europarlamenti valimisi ilmunud Drambjani (2009) artiklis „Kui sulle on kallis sinu kodu“ on mitmeid märke, et temas oli ärganud sõduri vaim, mis ootas võidukäiku. Neist kõige eredam on järgmine: „**ärkvele tõusnud ja ahe-laist vabastatud mõistus alustab oma võidukäiku**, võitlust põhiseaduslike õiguste, isikuvabaduse, demokraatliku ja paljurahvuselise ühiskonna loomise eest“ (Drambjan, 2009). Lisaks kõlasid väited „praegu on illusioonide purustamise aeg“ (eeldades, et on käes tegutsemishetk) ja „on ilmselge, et Eesti valitsus on juba valinud kodusõja tee“ (mis eeldab, et on vaja võidelda). Huvitaval kombel kirjutab Drambjan, et valitsuse valitud kodusõjaga kaasnevad „verejõed, kriminaalne destabiliseerumine ja täielik vaesus“, kuid valis ise vastutegevuseks just kriminaalse destabiliseerimise. Seejuures kutsus Drambjan üles: „selles maailmas on rohkem allaandjaid kui kaotajaid. Ära anna alla ja sa oled võitmatu!“ (Drambjan, 2009) ning seda ta täpselt kaitseministeeriumis tegi – käskudele anda alla Drambjan ei vastanud ega allunud. Drambjan kutsus Eesti venekeelseid üles ja üritas ka ise oma rünnaku kaudu eeskujuks olla järgmises: „Kihutage ori endast välja! Tundke ennast inimesena! Pidage meeles, et inimene – see kõlab uhkelt! Mõelge ja tundke kas või kordki, et teist sõltub paljugi“ (Drambjan, 2009). Kuigi Drambjani kaitseministeeriumi rünnaku puhul ei olnud tema eesmärk kindlaks määratud, ilmselt tahtis Drambjan alati mobiliseerida venekeelse kogukonna liikmeid ning tundis, et tegutseb nende huvide nimel.

RÜNNAK

Ettevalmistamine

Hoolimata väidetest, et Drambjani inspireeris norralase Anders Behring Breiviki 22. juulil 2011 toime pandud terrorirünnak, milles hukkus 77 inimest, on alust arvata, et Drambjan oli radikaliseerunud juba varem (kuna ta tulistas seina vähemalt kaks päeva enne 22.07.2011) ning alustas rünnaku ettevalmistamist aegsasti ehk vähemalt viis kuud varem. Selleks oligi tal vaja üürikorterit Tallinnas, et oleks võimalik koos vajaliku varustusega taksoga sihtpunkti jõuda. Kõnealuse üürikorteri omaniku sõnul sõlmiti üürileping viieks kuuks kas 10. või 11. märtsil 2011 (KAPO, 2011, lk 231). Järelikult planeeris Drambjan rünnakuks just 11. augusti, seega võib eeldada, et eesmärk võis olla korraldada Eesti 9/11, kuid see oleks siis 8/11. Korteriomaniku sõnul palus Drambjan lisada lepingusse punkti, mille kohaselt ei tohtinud korteriomanikud siseneda märgitud ajavahemikul korterisse ilma Drambjani nõusolekuta (*ibid.*). Ilmselt soovis ta võimalust riskivabalt valmistada korteris lõhkeseadeldisi. 6. või 7. augustil 2011 vestles üürikorteri omanik telefonitsi Drambjaniga ja küsis, kas too soovib pikendada lepingut, „mille peale Karen Drambjan vastas konkreetselt, et see selgub 10.–11. augustil, mis saab edasi“ (KAPO, 2011, lk 231). Drambjan kõlas pinges ja ebakindlalt. Üürikorteri omaniku sõnul ütles

Drambjan üürilepingu sõlmimisel, „et tal on hetkel rasked ajad ja talle oleks vaja just üürikorterit umbes 5 kuuks, et ennast koguda“ (*ibid.*).

Drambjan käis kaitseministeeriumis maad kuulamas ja ringi vaatamas. Kaitseministeeriumi fuajeesse sisenedes palus ta spetsialistide käest vastuseid küsimustele, mida ta oli enne välja mõelnud. Näiteks küsis ta 28.07.2011 vene keeles abi murega, et tal olevat Armeenias sõber, kelle poeg soovib tulla Eestisse ajateenistusse. Kuulnud, et ajateenistusse astumiseks on vaja Eesti kodakondsust ja eesti keele oskust, vastas Drambjan, et ajateenistuses viibides saabki eesti keele selgeks. Spetsialist otsustas kutsuda Drambjanile appi nendes küsimustes pädeva kolleegi ja lahkus (KAPO, 2011, lk 238). Seejärel tuli teine spetsialist, kes kuulis Drambjanilt juba hoopis teistsuguse loo, nimelt olevat vennapoeg sattunud Pihkva oblastis halba seltskonda ja Drambjan soovis, et teda kutsutaks Eesti kaitseväe ajateenistusse (KAPO, 2011, lk 235). Palve peale veel kord täpsustada vennapoja kodakondsust Drambjan ärritus. Kaitseministeeriumi spetsialist suunas Drambjanit Kaitseressursside Ameti poole ja tahtis kirjutada talle selle aadressi, mille peale Drambjan vastas, et teab seda kohta. Jutu sees selgus, et Pihkva oblastis elaval vennapojal oli ka Vene kodakondsus, ning mõne aja pärast küsis Drambjan, kas kaitseministeerium korraldab eesti keele kursusi ajateenistusse minejatele, ja sai eitava vastuse. (*ibid.*) Seejärel küsis Drambjan, kas spetsialisti isiklikul arvamusel on tema vennapojal lootust saada Eesti ajateenistusse, mille peale sai eitava peaarutuse. Seejärel Drambjan lahkus, jättes masenduses ja mureliku, kössis ja higistava vanema meesterahva mulje, kes ei äratanud mingit kahtlust. Riided olid tal seljas heledad. (KAPO, 2011, lk 235–236)

Tegu võis olla ülikonnaga, mille Drambjan oli endale hiljuti ostnud. Täpselt nagu kaitseministeeriumi töötajatele, jättis Drambjan ka oma sõpradele ja tuttavatele täieliku teistsuguse mulje. Näiteks ütlesid Drambjanit tuttavad, et „kevadepäevad, et Drambjanil asjad liiguvad siiski väheke paremuse poole. Ta üritas end Lasnamäel sisse seada. Ostis suve alguses teleka ning odavast väljamüügist ka uue ülikonna“ (Eesti Ekspress, 2011); „ei märganud mingit erilist muutust tema käitumises, juuni või maikuus ostis ta endale ülikonna, uue teleri ostis“. (KAPO, 2011, lk 264) Kuigi oli tegemist rünnaku hoolika planeerimisega, ülikonnani välja, oli Drambjan vaoshoitud ega näidanud midagi välja. Näiteks ütlesid tema sõbrad ja tuttavad:

Mina ei täheldanud Kareni käitumises mingit muutumist viimasel ajal temaga suheldes. Karen Drambjan oli tark, emotsionaalne. (KAPO, 2011, lk 250)

Rääkisime poliitikast, elust, naistest, alkoholi tarvitasime, tavaline meeste koosviibimine. /.../ Oma käitumiselt oli Karen Drambjan tavapärane, mingeid muudatusi tema käitumises mina ei täheldanud. Korteris oli kõik puhas ja korras. (KAPO, 2011, lk 272)

Kuid kui Drambjan kohtas kedagi juhuslikult ega jõudnud selleks valmistuda, siis paistis ta väsinud ja eemalolev, kuigi samas hästi riides ja lõhnastatud (*loc. cit.*, lk 278). Selline välimus võis signaaliseerida tema valdavat mõtet voorusest ja käitumuslikku radikaliseerumist, kuna ta tundis, et varsti algab tema võidukäik. Huvitaval kombel riietus Drambjan šikilt, kuigi tundis ennast tema enda sõnul „bomžina“.

Samas rääkis Drambjan inimestele, kelle kohta arvas, et nad ootavad temaga kohtumist või kõnet, erinevaid lugusid, miks nad temaga ilmselt enam ei kohtu. Eri versioonid hõlmasid kas lihtsalt seda, et „enam ei kohtu“ (KAPO, 2011, lk 304) ja „kahe-kolme nädala pärast sõidab kaugele ja igaveseks“ (*loc. cit.*, lk 304), või plaane kolida Venemaale elama (*loc. cit.*, lk 227) või minna koguni Petseri kloostri (*loc. cit.*, lk 247):

Drambjan oli sõpradele rääkinud, et tema vanaisa oli Armeenia kiriku vaimulik. Sel kevadel võttis ta jutuks, et ehk peaks isegi vaimulikuks hakkama. Sõprade hinnangul oleks see amet talle hästi sobinud. Drambjanil oli religiooniloo vastu tõsisem huvi, ta tundis põhjalikult nii piiblit kui ka koraani. Tallinna Armeenia kirikus aga käis siiski pigem pühade aegu. (Eesti Ekspress, 2011)

Oma tuttavale hakkas Drambjan juunis 2011 tsiteerima piiblit pärast seda, kui ütles, et oli pangale võlgu umbes 1 500 000 ja Maksuametile 800 000 krooni ning tal ei olnud enam autot ega korterit. Kui tuttav küsis, millest Drambjan elab, siis vastas too, et „tuleb päev, tuleb toit“ (KAPO, 2011, lk 242). Selle peale mõtles tuttav, et Drambjan oli hakanud kirikus käima.

Teisele tuttavale lubas Drambjan 12. augustil 2011 tagastada temalt laenatud 50 eurot. Laenamise kuupäevaks oli 5. august 2011. (KAPO, 2011, lk 223) Seega Drambjan kas pettis oma tuttava või kavatses pärast rünnakut tagasi tulla.

Läbiviimine

11. augustil 2011 kell 15.06 sisenes Drambjan aadressil Sakala 1 asuva kaitseministeeriumi fuajeesse. Aadressile Sakala 3 oli toonud teda takso, mille Drambjan võttis taksopeatusest oma üürikorteri läheduses – tollel hetkel oligi see takso ainuke, mis seal peatuses seisis (KAPO, 2011, lk 200). Drambjan tuli rahulikult valvelaua juurde, kus istusid administraator ja üks valvetöötaja. Ta „nägi välja nagu tavaline külaline, käitus rahulikult ning mingit kahtlust tema osas ei tekkinud“ (KAPO, 2011, lk 207). Öeldes eesti keeles „kas koju tahate minna“, suunas Drambjan püstoli valvetöötaja poole ning andis märku, et too läheks valvelaua taga asuvasse lukustatud valveruumi, kus istus veel kaks valvetöötajat (KAPO, 2011, lk 152, lk 157). Valveruumis oli kaks ust, millest üks viis fuajeesse ja teine esimese korruse haldusosakonna koridori (nn halduskoridori). Valvetöötajatel olid käeulatuses pipargaas, teleskoopnui ja käerauad, kuid nende haaramine oleks olnud liiga ohtlik, kuna oli näha, et ründaja relv oli ehtne (KAPO, 2011, lk 207). Üks valveruumis olnud valvetöötaja põgenes haldusosakonna koridori umbes minut pärast Drambjanil sisenemist valveruumi. (KAPO, 2011, lk 148) Drambjanil hääles oli selle tõttu agressiivsust, ta tõstis põgeneja poole relva, kuid ei tulistanud. (*loc. cit.*, lk 148) Niikaua kui Drambjan hakkas maha panema oma mahukat musta kotti, millega ta tuli, põgenes ka teine valveruumis istunud valvetöötaja. Drambjan tulistas tema poole püstolist, kuid pihta ei saanud. Siis oli näha vaoshoitud Drambjanis närvilisemat olekut – tema „käed värisesid, isik higistas rohkem“ (KAPO, 2011, lk 220). Vaoshoitud võis Drambjan olla seetõttu, et ta oli olnud kauaaegne miilitsa kaastöötaja, kes teadis, kuidas käituda kriisiolukorras ja oskas vajaduse korral rahulikult jääda.

Seejärel küsis Drambjan „kuhu ta läks“ ja andis püstoliga märku, et ruumi jäänud valvetöötaja läheks halduskoridori põgenenud kolleegile järele (KAPO, 2011, lk 214). Põgenenud valvetöötaja leidis Drambjan ühe ministeeriumi töötaja kabinetist, kuid seda töötajat ta ei ähvardanud, öeldes, et „relvastamata inimesi ma ei lase“ (KAPO, 2011, lk 284), ning käskis rahulikult ainult põgenenud valvetöötajal valveruumi tagasi tulla. Sellel ajal tuli halduskoridori veel üks ministeeriumi töötaja, keda Drambjan käskis valveruumi kaasa tulla. Drambjan ütles, et relvituid ta ei tulista, ning küsis selle töötaja käest, kuidas pääseda teisele korrusele (KAPO, 2011, lk 312). Töötaja vastas, et läbi fuajee klaasuste, mille peale Drambjan küsis, kuidas neid uksi avada, ning töötaja vastas, et kasutades kaarte, mis ministeeriumi töötajatel kaelas ripuvad (*ibid.*). Valveruumis käskis Drambjan valvetöötajal, keda ta oli kõige esimesena relvaga ähvardanud, panna põgenenud valvetöötaja

käed raudu ja siduda halduskoridorist kaasa võetud töötaja käed nööri, mille Drambjan oma kotist välja võttis (KAPO, 2011, lk 144). Samuti andis Drambjan paberinoa nööri lühemaks lõikamiseks (*loc. cit.*, lk 214).

Kuna valveruumis olid kaamerad, siis nägi Drambjan, et kohale oli tulnud politsei, kuna nii valvelauda istuma jäänud administraator kui kõige esimene põgenenud valvetöötaja jõudsid ründajast vastavalt korrale teatada. Politseid nähes ei läinud Drambjan närvilisemaks (KAPO, 2011, lk 149) ning hakkas võtma oma kotist plekkpurke ja neid süütama. Esimene süüdatud ja fuajee klaasuste poole visatud plekkpurk ei lõhkenud. Siiski ühe tunnistaja mäletamist mööda pärast lõhkeseadeldise fuajeesse viskamist „kõlasid praksud nagu paugutid, mida jõulude ja uue aasta eel kaubanduskeskustes armastatakse müüa“ (KAPO, 2011, lk 167), mis oli hirmutav, ning seejärel avas Drambjan valveruumi ukse ja lasi kaks lasku klaasuste poole üles lakke (*loc. cit.*, lk 202). Kuna Drambjan hoidis kogu aeg käes relva, ei läinud plekkpurgi süütamine sujuvalt ja teine lõhkesealdis lõhkes tema käes (*loc. cit.*, lk 169) ning siis läks Drambjan närvi. Valveruum täitus suitsuga ning käeraudades ja seotud kätega valvetöötajad kasutasid võimalust, et põgeneda (KAPO, 2011, lk 144). Drambjan tulistas ühe käeraudades põgeneja poole, kuid ei saanud pihta (*ibid.*; KAPO, 2011, lk 208). Valveruumi jäänud valvetöötajale ütles Drambjan vene keeles „mine koju“ (KAPO, 2011, lk 208, lk 214). Sellele töötajale meenus, et Drambjan sõnas ühel hetkel, et „ta ei taha kedagi tappa ja et tema ei ole mingi terrorist“ (KAPO, 2011, lk 214). Nähtavasti muutis Drambjan siis oma plaani minna hoone teisele korrusele – tema lõhkesealdis ei kahjustanud fuajee klaasust, ta ei saanud uksekaarti ja käes plahvatanud plekkpurk lõi Drambjani rivist välja.

Seejärel otsustas Drambjan minna halduskoridori, kuna ta otsis eeldatavasti hoonest varuväljapääsu. Üks hea vene keele oskusega töötaja, kes tahtis oma halduskoridoris asuvast kabinetist välja tulla ja kellele Drambjan vastu tuli, kuulis Drambjani „kõva häälega vene keeles karjumas, et kus on varuväljapääs“ (KAPO, 2011, lk 300). Sinna koridori sattusid kogemata ka ministeeriumi töötajad, kes arvasid, et tuletõrjesignalisatsioon tähendas evakuaatsiooniõppust (KAPO, 2011, lk 281). Nendele käskis Drambjan teha lahti avariiväljapääsu uks („mees karjus „otkroi dver“ ja „böstra, böstra““ (KAPO, 2011, lk 162)), kuid nad vastasid, et ei saa seda teha. Üks töötaja meenutas: „Minu meelest ütles isik kaks korda, et avarii uks avataks“ (KAPO, 2011, lk 280). Samas kuulsid haldusosakonna koridoris olnud ministeeriumi töötajad, kuidas Drambjan karjus eesti ja vene keeles, et ta ei ole mingi terrorist (KAPO, 2011, lk 287, 300). Ministeeriumi töötajad said varuväljapääsu ukse kaudu hoonest välja (*loc. cit.*, lk 162) ning Drambjan varjus ühes lahti jäänud kabinetis ja kasutas seda kiirreageerijate tulistamiseks. Kui kiirreageerijad käskisid alla anda, vaikus ta selle peale, tulistas ja viskas lõhkeseadeldisi (KAPO, 2011, 313). Ühele kiirreageerijale sattus kuul kuulivesti ja teisele vastu kiivrit, mille tõttu kahjustasid visiirkillud kõrva. Seejärel said kiirreageerijad korralduse kurjategijat vastu tulistada. (*ibid.*) Kuna halduskoridor oli suitsu täis, liikus Drambjan seal tulistades fuajee poolt vaadates paremalt vasakule (KAPO, 2011, lk 175). Võib-olla tahtis Drambjan ka siis veel hoonest põgeneda, kuid ei suutnud. Seejärel peitis ta ennast lahtises kabinetis, kus ronis laua peale. Kui kabinetti, kus Drambjan peidus oli, sisenes esimene pommirobot, purustas Drambjan selle kaamera oma lõhkeseadeldisega. Teisel pommirobotil õnnestus tuvastada Drambjani olemasolu enne seda, kui Drambjan robotit kaks korda tulistas. (KAPO, 2011, 313) Seejärel algas eriüksuse rünnak, mille käigus sai Drambjan tabamuse ja hukkus umbes kella 17.32 paiku (KAPO, 2011, lk 184).

Drambjani sõnad, et ta ei ole terrorist, on loomulikud, kuna mitte ükski terrorist ei soovi endale sellist halvustavat silti, mis võtab tegutsejalt ära legitiimsuse (Crenshaw, 2011, p. 2) ja moraalse õiguse (Hoffman, 1998, p. 31). Valdav mõte voorusest teeb terroristi äär-

muslikuks moralistik, kes usub, et ta ajab ainuõiget asja. Terroristid arvavad end olevat aktivistid, vabadusevõitlejad, partisanid vms, kuid kindlasti mitte terroristid. Cassam (2022, pp. 70–78) iseloomustab meetodäärmuslust, mille alla kuulub ka terrorism, kui mittevajalikku ja ebaproportsionaalset vägivalda, mille vajalikkust peavad toimepanijad iseenesest mõistetavaks ning mis on kas valimatu või ei lase ennast heidutada tsiviilohvritest. Drambjani vägivaldne rünnak ei olnud tema enesekaitseks kindlasti vajalik ning mingil hetkel oli see ka ebaproportsionaalne – kuigi Drambjan ei tahtnud sihtida relvituid inimesi ega kedagi tappa (mis märgib jällegi valdavalt mõtet voorusest), tulistas ta siiski ilma relvadeta inimesi. Kuigi Drambjani vägivald ei tundu olevat valimatu, ei lasknud ta ennast heidutada näiteks fuajee valvelauas istunud administraatorist, kelle vahetus läheduses Drambjan tossupomme valveruumist fuajeesse viskas. Lisaks tekitas Drambjan kaitseministeeriumi valvetöötajates hirmu. Seega võib toimepandud vägivalda liigitada terrorirünnakuks.

Eesmärgid

Terrorirünnakust rääkides on oluline aru saada selle eesmärkidest, mis on terrorismi kui poliitilise vägivalla puhul poliitilised. Eespool sai arutletud selle üle, kuidas Drambjan võis tahta rünnata Mart Laari ja Isamaaliitu nende rahvuspoliitika tõttu. Siiski ei ole arusaadav, kas Drambjan soovis Mart Laari ka hukata. Ühest küljest tahtis Drambjan pääseda kaitseministeeriumi teisele korrusele, kuid teisest küljest tuli ta ministeeriumisse just neljapäeval päeval, kui ministrit ennast hoonest ei ole: „neljapäev on päev, mis eeldab ministril Kaitseministeeriumi hoonest väljumist. Inimene, kes huvitub poliitikast, saab Vabariigi Valitsuse ja Riigikantselei kodulehelt selle info kätte“ (KAPO, 2011, lk 184). Seega Drambjan kas ei osanud eestikeelses internetis seda teavet leida või lootis tõesti tekitada Eestis 8/11 ning tõmmata tähelepanu oma kirjutistele ja nendes sisalduvatele poliitilistele arvamustele ja üleskutsetele. Samas võis Drambjan loota saada oma sõna sekka öelda kohtu all

*Ma võin arvata, et Karen Drambjan võis tahta Kaitseministeeriumis toime pandud sündmusega **tähelepanu** ja kohtuprotsessi, mille kaudu anda edasi oma arvamusi. (KAPO, 2022, lk 272)*

*Ma arvan, et **ta tahtis kohtu alla pääseda, et saada tähelepanu ja siis väljendada oma arvamust ja seisukohti kohtu all olles, samas press kirjutab temast.** (KAPO, 2011, lk 275)*

või siis saada kangelaseks vanglas. Ühe tuttavaga oli Drambjanil juba 2007. aastal selline vestlus:

*Karen Drambjan ütles mulle, et kui **ta vangi pannakse siis, kuidas ma sellesse suhtun.** Minu jaoks täiesti mõistetamatu, et kas hulluks läinud. Karen ütles, et selleks, et poliitikasse pääseda tuleb panna toime mingi tegu või **õigusrikkumine**, et ta vangi pannaks ja ta tuleb vanglast välja, on **kangelane** ja siis inimesed järgivad teda kergemini. (KAPO, 2011, lk 276)*

Samas on oluline märkida, et 2007. aastal ei olnud Drambjan veel nii haige ja vaene ega tundnud end „bomžina“. Bomžina tundmine võis olla rünnaku päästikuks ja surmasoovi põhjuseks:

*Minu isiklik arvamus on see, et **ta ei tahtnud elada**, kaukaaslase mentaliteet aga ei luba ise ennast tappa ja Karen läks sinna, et lasta end tappa. Viimased kaks aastat on Karen D. öelnud, **et ta on nõ bomž**. (KAPO, 2011, lk 278)*

Kui isegi see versioon vastab tõe, ei tahtnud Drambjan lihtsalt surma saada, vaid ta soovis ilmselt märtrisurma, et inimesed, keda ta tahtis kõnetada ehk Eesti venekeelsed, teda hiljem ülistaksid:

*Minu arvamus on see, et ta oli valmis surema (elutahe oli kadunud) ja ta tahtis võib olla **surra nagu poliitik, kellest hiljem räägitakse ja kirjutatakse**. Seltskonnas ta alati rääkis, et ta on vürstide perekonnast, tahtis end esile tõsta ja talle meeldis olla tähelepanu keskpunktis. (KAPO, 2011, lk 247)*

Kuigi kaitseministeeriumi rünnakut seletatakse tihti Drambjan majandusliku, sotsiaalse ja tervisliku olukorraga, on ta valjusti öelnud välja oma soovi, et kõik saaksid temast teada, ning samuti tahtis ta maksta kätte eestlastele venekeelsete diskrimineerimise eest. Seega oli kaitseministeeriumi rünnaku eesmärgiks tähelepanu juhtimine nii Eesti rahvuspoliitika kui ka Drambjanile endale ja tema kirjatükkidele:

*Ta võis tunda end tõrjutuna ühiskonnast ja eelkõige haigus võis teda mõjutada. Ma pakun, et ta **tahtis etendust anda, tunnustust ja tähelepanu saada**. (KAPO, 2011, lk 243)*

Sellepärast oligi Drambjan rahulik, kui politsei sündmuskohale tuli, kuna mõnes mõttes oli tähelepanu saavutatud. Samuti võis ta tahta näidata, et ta ei ole ori, keda võib survestada nagu tema arvates venekeelseid inimesi Eestis survestatakse. Kindlasti tahtis Drambjan saata signaali venekeelsetele ja mobiliseerida neid tajutud diskrimineerimise vastu.

Horgan (2005, p. 98), tsiteerides Punaste Brigaadide naisliiget, ütleb, et kaasatus terrorismi on valik, millele eelnevad paljud väikesed sammud, mis viivad punkti, kust tagasiteed enam ei ole ning ei saa enam nii ilmselgelt eristada rahumeelset aktivismi ja vägivaldset tegevust. Sellise piiride hägustamiseni viivad inimest kognitiivne ja psühholoogiline radikaliseerumine. Kuid Drambjan kui endise kauaaegse mitteametliku miilitsatöötaja ja eriti kui pikka aega tegutsenud juristi puhul võib oletada, et ta tegi ka ise kaalutletud valiku – ühe tuttava sõnul, „ta on jurist ja ta teab, mida teeb“ (KAPO, 2011, lk 197).

KOKKUVÕTE

Horgan (2005, p. 105) väidab, et „kuigi /.../ ei ole raske tuvastada üldisi eeldusi terroristlikku tegevust toetava keskkonna kujunemiseks, on siiski nii, et väga vähesed inimesed hakkavad tegelema terrorismiga tervikuna, rääkimata konkreetsest vägivaldsest terroristlikust tegevusest“. Siinses raportis on näidatud, et radikaliseerumine, mis viib osalemiseni terroristlikus rühmituses ja/või poliitilise vägivalhani, on keeruline nähtus. Vajalikud eeldused on soodne keskkond, kus toimub polariseerumine ja ühiskonnagrupp on teisestatud, tajudes ebaõiglust, sotsiaalset rahulolematust ja eksistentsiaalset ohtu grupi identiteedile, kogedes samal ajal pettumust ja viha. Suhtelise ilmajäetuse tunne on siinkohal ülioluline, sest diskrimineerimist tuleb tajuda või peab inimene olema frustreritud erinevuse tõttu selle vahel, mida tal on õigus saada ja mis tal tegelikult on. Seda võib nimetada ka pettumuseks ja rahulolematuseks sellega, mis inimene on ja mida ta teeb. Lisaks peab olema ideoloogia, mis seob tõhusalt isiklikud etteheited grupipõhise ebaõigluse ja viha tunnetusega. Samal ajal tekib võimalus, et vägivaldne alternatiiv rõhuva olukorra lahendamiseks muutub paljude inimeste jaoks vastuvõetavaks (üksiküritajate terroristide puhul võib see võimalus seisneda nende moraalses nõusolekus kasutada tulirelvi poliitiliseks vägivaldaks). Cassami (2022, p. 175) mõistes on selline keskkond nagu tuleohtlik materjal, mille läheduses võib säde tekitada tulekahju.

Väga oluline on terroristide mobiliseerimiskeskuste olemasolu, kus eespool nimetatud radikaliseerumise koostoimivad tegurid toimivad. Rühmitusega liitumisel mängivad tähtsat rolli sõprus- ja sugulussuhted ning eakaaslaste surve, samuti värbamisoskused, samas kui mõned võivad liituda rühmitusega liitumise soovi tõttu või sellepärast, et neil ei ole enam kuhugi mujale minna. Osalemine terroristirühmituses võib pakkuda rahuldust domineerivatele vajadustele ja/või staatust, heakskiitu ja muid eeliseid oma kogukonnas.

Radikaliseerumise psühholoogilised tegurid on olulised, sest inimene võib olla vastuvõtlik moraalsele muutusele, tal võib juba olla äärmuslik mõtteviis koos sellele iseloomulike valdavate mõtete, hoiakute ja emotsioonidega. Samuti võib inimene olla sotsiaalse marginaliseerumise tõttu vastuvõtlik **desinformatsioonile** ja sotsiaalmeedias aktiivselt levitavale äärmuslaste propagandale.

Peab olema säde, mis tekitab tulekahju põleva materjali läheduses. Radikaliseerumise päästikuks võivad olla isiklikud traumad, mis mõnel juhul vallandavad kättemaksu, mis võib motiveerida poliitilise vägivaldaga kätte maksma. Muude päästikute hulgas on **majanduslik kokkuvarisemine** või **poliitilise hääle täielik kaotamine**. Lõplik otsus tegutseda on siiski valik, mis tehakse alternatiivide hulgast, kuigi radikaliseerunud inimene kipub tajuma, et sotsiaalsed, majanduslikud ja poliitilised asjaolud ei jäta talle mingit valikut.

Radikaliseeruda võivad eri taustaga ja eri vanuses inimesed, sest terroristid on tavalised inimesed, kes teevad valikuid oludes, milles nad end leiavad (Taylor & Horgan, 2006,

p. 588). Oluline on mõista sotsiaalset ja organisatsioonilist konteksti, milles inimene elab ja tegutseb, näiteks **õiguskaitseasutuste** hierarhilist organisatsioonilist struktuuri, kus ametnikud võivad radikaliseeruda. Samuti on vaja analüüsida poliitilise vägivallaakti viivate sündmuste ahelat, et paremini mõista radikaliseerumise protsessi, näiteks ähvardas Drambjan poliitilise vägivallaga juba 2007. aastal ja viis selle ellu 2011. aastal.

Drambjani radikaliseerumist mõjutasid lisaks Venemaa mõjutustegevusele ka isiklikud probleemid. Lahutatud ja kahe tütreaga, sai Drambjanist enesetapu sooritanud väimehe laenu käendaja. Selle tulemusel jäi Drambjan laenuga üksi, ilma pereliikmete abita. Olu-korda raskendas asjaolu, et muudetud keeleseaduse kohaselt ei saanud Drambjan enam vene keeles esindada kohtus kliente – kuna ta ei osanud eesti keelt, ei olnud tema teenu-seid enam vaja. See kõik viis selleni, et ta sattus võlgadesse, mille tulemusena konfiskeeriti tema korter (Rudi, 2011). Äärmuslik mõtteviis takistas Drambjanil, kes oli elu vältel olnud paljudes ametites, teha muudatus oma tööelus ja asuda õppima juristi tööks vajalikku eesti keelt.

Drambjan kandideeris Maardu linnavolikogusse, kuid ei osutunud valituks. Ta oli oma korteri seina tulistanud ja kinni peetud joobeseisundis relva kandes. (Sivonen, 2011) Samuti kirjutas Drambjan ühes oma artiklis, et Eestis kannatavatel venekeelsetel on ainu-laadne võime taluda seni, kuni pole midagi kaotada (Drambjan, 2009, ref Dzd.ee, 2011). Võib öelda, et Drambjani valikut rünnata kaitseministeeriumi mõjutas lisaks poliitilistele tõekspidamistele ka arusaam, et tal pole midagi kaotada. Kuid isegi kui Drambjan soovis rünnaku käigus surma saada, tahtis ta pigem märtrisurma ehk surra nagu poliitik, keda mälestavad ja ülistavad need, kelle nimel ta väidetavalt ründama läks.

Drambjani tuttavad räägivad tema intelligentsusest, emotsionaalsusest, tunnustuse ja tähelepanu soovist, kuid mitte keegi ei märganud tema seadusvastast tegevust, sealhul-gas poliitiliste eesmärkide saavutamise nimel. Drambjan paistab keerulise isiksusena, kes pidas end vooruslikuks, kuid käitus seadusrikkujana, samuti oli ta emotsionaalne ja impulsiivne ning samal ajal väga vaoshoitud. Drambjani kirjutised kajastavad tema moraalselt ja poliitilist ärkamist, mis motiveeris teda kasutama relvi, et seista tema mõis-tes ohvriks langenud kogukonna huvide eest, mille esindaja ta väitis end olevat. Seega võib Drambjani puhul täheldada radikaliseerumise poliitiliste, majanduslike, sotsiaalsete ja psühholoogiliste tegurite vastastikust mõju.

Drambjan soovis kahtlemata mobiliseerida Eesti venekeelset kogukonda ning tema tegu oli mõeldud ideaalis massilise venekeelsete ülestõusu ajendamiseks, kuna „terrorism on propaganda teo kaudu“ (ingl *propaganda by the deed*) (Fleming, 2008). Kuid veel enam soovis Drambjan tõmmata tähelepanu Eesti rahvuspoliitikale ja temale endale ning pää-seda poliitikasse kas või vangla abil (siis venekeelsed ülistaksid teda kui kangelast ja järg-neksid talle kergemini).

Või lootis Drambjan, et ta siiski vahistatakse ja saadetakse kohtu ette, kus ta tõenäoli-selt suurt meediatähelepanu koondaval avalikul protsessil saab võimaluse öelda, mida Eesti riigist arvab. Kirjatükid igatahes reedavad, et midagi head ta ei arvanud. (Eesti Ekspress, 2011)

Drambjani juhtumi analüüsimiseks sobivad Feddesi ja kolleegide (2020) ning Quassim Cassami teooriad, kuna Eestis ei ole äärmuslust soodustavat keskkonda. Seega on kee-ruline radikaliseerumise grupifaasi kogeda, kui see ei toimu interneti kaudu. Samas võib eeldada, et oma suhteliselt konfliktse ja impulsiivse iseloomu tõttu oleks Drambjanil olnud keeruline mis tahes äärmuslikku rühmitusse kuuluda. Tundub, et mõned isikud saavadki olla vaid üksikründajad, ilma et neil oleks kaasosalisi. Siinne uuring näitab, et

Eesti kontekstis on radikaliseerumise olulised tegurid Venemaa mõjutustegevus ja psühholoogilised traumad ning rünnaku päästiksündmusteks on majanduslikud ja tervisemured, kuna siis ei ole inimesel enam midagi kaotada¹. On alust arvata, et Drambjani olid rünnakuplaanid juba 2007. aastal, kuid tema eesmärk võis muutuda, kui tal tekkisid 2010. aastal majanduslikud ja tervisemured, kuna 2011. aasta paiku hakkas ta tundma end „nagu bomž“ (KAPO, 2011, lk 278). Samas saab järeldada, et Drambjani äärmuslik valdav mõte vooresest takistas tal majandusmurede lahendamist – see oli ilmselt vastuolus tema väärikusega. Ka oma tervisemuredega ei tahtnud Drambjan tõsiselt tegeleda ja taotleda näiteks invaliidsust (Eesti Ekspress, 2011). Äärmusliku mõtteviisiga isik prioriseerib muid asju, nagu näiteks oma tajutud ohvriseisundis kättemaksu planeerimist. Valdav mõte vooresest võib ajendada rünnakut, mille paneb toime päevavalguses heledates šikkides riietes soliidne, rahulik ja viisakas meesterahvas, kes ei sarnane stereotüüpse terroristiga. Kindlasti pakub kogutud materjal eri valdkondade spetsialistidele võimaluse uurida Drambjani radikaliseerumise protsessi, et saada sellest ammendav ja terviklik pilt.

---

¹ Uuringu autor tänab Kaitsepolitsei ametit, kelle koostöö tegi võimalikuks analüüsida Eestis radikaliseerunud ja terrorirünnaku sooritanud isiku teekonda äärmuslusse.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Baele, Stephane J., Olivier C. Sterck, Thibaut Slingeneyer & Gregoire P. Lits, 2019. What Does the “Terrorist” Label Really Do? Measuring and Explaining the Effects of the “Terrorist” and “Islamist” Categories. *Studies in Conflict & Terrorism*, 42:5, pp. 520–540.
- Belova-Dalton, Oksana, Pärn, Tõnu, 2023. *Drooniterrorismi tehnoloogiad, nende rakendamisviisid ja võimalikud kasutajad*. [Võrgumaterjal] Leitav: [Võrgumaterjal] Leitav: <https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/2988/Drooniterrorismi%20tehnoloogiad.pdf?sequence=5&isAllowed=y> [Kasutatud 30.06.2023].
- Bjørge, Tore (ed), 2005. *Root Causes of Terrorism: Myths, Reality and Ways Forward*. Taylor & Francis Group.
- Bouhana, Noémie, 2019. *The Moral Ecology of Extremism: A Systemic Perspective*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/834354/Bouhana-The-moral-ecology-of-extremism.pdf [Kasutatud 08.06.2023].
- Cassam, Quassim, 2022. *Extremism: A Philosophical Analysis*. London and New York: Routledge.
- Cassam, Quassim, 2021. *Extremism is a state of mind: Beyond ideological extremism*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://iai.tv/articles/extremism-is-a-state-of-mind-auid-1882> [Kasutatud 08.06.2023].
- Coolsaet, Rik, 2016. *‘All Radicalisation is Local’: The Genesis and Drawbacks of an Elusive Concept*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.egmontinstitute.be/all-radicalisation-is-local/> [Kasutatud 08.06.2023].
- Coolsaet, Rik, 2022. When Do Individuals Radicalize? Diego Muro & Tim Wilson (toim.) *Contemporary Terrorism Studies*. Oxford: OUP.
- Crenshaw, Martha, 2011. *Explaining Terrorism: Causes, Processes and Consequences*. London & New York: Routledge.
- Delfi, 2011. *Kaitseministeeriumi ründaja Drambjan sai kodakondsuse Laari valitsuselt*. 13.08.2011. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.delfi.ee/artikkel/55680148/kaitseministeeriumi-rundaja-drambjan-sai-kodakondsuse-laari-valitsuselt> [Kasutatud 29.06.2023].
- Delfi, 2012. *КаПо завершила расследование по делу Драмбяна: цель нападения осталась неясной*. 10.04.2012. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://rus.delfi.ee/>

statja/64227457/kapo-zavershila-rassledovanie-po-delu-drambyana-cel-napade-niya-ostalas-neyasnoy [Kasutatud 28.06.2023].

- Doosje, Bertjan, Anja Zimmermann, Beate Küpper, Andreas Zick & Roel Meertens, 2009. Terrorist Threat and Perceived Islamic Support for Terrorist Attacks as Predictors of Personal and Institutional Out-Group Discrimination and Support for Anti-Immigration Policies – Evidence from 9 European Countries. *Revue internationale de psychologie sociale*, 22: 3.
- Drambjan, Karen, 2009. *Карэн Драмбян: Если дорог тебе твой дом...* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://slavia.ee/obshsestvo/vyborny/evroparlament/9486-2009-03-24-09-43-48> [Kasutatud 08.06.2023].
- Dzd.ee, 2011. Карэн Драмбян и его взгляды. *Postimees*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://rus.postimees.ee/527966/karen-drambyan-i-ego-vzglyady> [Kasutatud 08.06.2023].
- Eesti Ekspress, 2011. *Drambjan toetas vaba Eestit. Miks ta vaated muutusid?* 15.09.2011. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/57784770/drambjan-toetas-vaba-eestit-miks-ta-vaated-muutusid> [Kasutatud 27.06.2023].
- Электронный архив людей, n.d. *МАРТ ЛААР*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://people-archive.ru/character/mart-laar> [Kasutatud 27.06.2023].
- European Network Against Racism, 2015. *Muslims in Europe: Questions and Answers*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/muslims-europe-questions-and-answers_en [Kasutatud 08.06.2023].
- Feddes, Allard. R., Nickolson, Lars, Mann, Liesbeth & Doosje, Bertjan, 2020. *Psychological Perspectives on Radicalization*. New York: Routledge.
- Gradoń, Kasper, 2020. Crime in the time of the plague: fake news pandemic and the challenges to law-enforcement and intelligence community. *Society Register 2020 / 4 (2)*: 133–148.
- Haravee, Juhan & Anet Nuka, 2011. Drambjan: Eesti valitsus on valinud kodusõja! *Õhtuleht*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ohhtuleht.ee/439146/drambjan-ees-ti-valitsus-on-valinud-kodusoja> [Kasutatud 08.06.2023].
- Hoffman, Bruce, 1998. *Inside Terrorism*. New York: Columbia University Press.
- Horgan, John, 2005. *The Psychology of Terrorism*. London and New York: Routledge.
- Puusepp, Harrys, Kahar, Andres, Kamenik, Toivo, 2007. *Kaitsepolitsei aastaraamat*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/57747> [Kasutatud 29.06.2023].
- КАРО, s. a. *Äärmuslusest üldisemalt*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://kapo.ee/et/content/%C3%A4%C3%A4rmuslusest-%C3%BCldisemalt/> [Kasutatud 08.06.2023].
- КАРО, 2011. Криминааласја nr 11913000051 toimiku isikuandmeteta väljavõtte koopia. Materjali asukoht: Kaitsepolitseiamet.
- Karjus, Jonatan, 2015. Böstrovi ajastu lõpp. *Postimees*, 16. oktoober 2015. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.postimees.ee/3364879/bostrovi-ajastu-lopp> [Kasutatud 29.06.2023].
- Khalil, James, Horgan, John & Zeuthen, Martine, 2022. The Attitudes-Behaviours Corrective (ABC) Model of Violent Extremism. *Terrorism and Political Violence*, 34:3, 425–450.

- Łazarczyk, Nina, 2017. *Can We Blame Neoliberalism for Anti-Muslim Racism?* [Võrgumaterjal] Leitav: https://humanityinaction.org/knowledge_detail/can-we-blame-neoliberalism-for-anti-muslim-racism/ [Kasutatud 08.06.2023].
- Marantz, Andrew. 2019. *Antisocial: How Online Extremists Broke America*. London: Picador.
- MK-Estonia, 2011. *Из личного опыта журналистов газеты: кто такой Карен Драмбжан?* 17.08.2011. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.mke.ee/sobyti-ja/292-iz-lichnogo-opyta-zhurnalistov-gazety-kto-takoj-karen-drambjan> [Kasutatud 28.06.2023].
- Moaveni, Azadeh. 2019. *Guest House for Young Widows: Among the Women of ISIS*. Melbourne & London: Scribe Publications.
- Olaru, Gherghina & Teodoru Ștefan, 2018. *Fake news – a challenge for OSINT*. International Conference RCIC'18: Redefining Community in Intercultural Context. Bucharest, 17–19 May 2018.
- Post, Jerrold, Ehud Sprinzak & Laurita Denny, 2003. The terrorists in their own words: Interviews with 35 incarcerated Middle Eastern terrorists. *Terrorism and Political Violence*, 15:1, 171–184.
- Powers, S. M., 2014. Conceptualizing radicalization in a market for loyalties. *Media, War & Conflict*, 7 (2), p. 233–249.
- Radicalisation Awareness Network, 2021. *Conclusion paper: Preventing and countering radicalisation of police, military and prison staff*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://home-affairs.ec.europa.eu/whats-new/publications/ran-pol-preventing-and-countering-radicalisation-police-military-and-prison-staff-online-meeting-23_en [Kasutatud 08.06.2023].
- Radicalisation Awareness Network, 2021a. *Contemporary Violent Leftwing and Anarchist Extremism (VLWAE) in the EU: Analysing Threats and Potential for P/CVE*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2021-11/ran_vlwae_in_the_eu_analysing_threats_potential_for_p-cve_112021_en.pdf [Kasutatud 28.06.2023].
- Rorty, Richard, 1998. *Achieving Our Country: Leftist Thought in Twentieth-Century America*. Cambridge: Harvard University Press.
- Rudi, Hanneli, 2011. Kaitseministeeriumi tulistaja laskis kevadel oma kodu seinä. *Postimees*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.postimees.ee/528482/kaitseministeeriumi-tulistaja-laskis-kevadel-oma-kodu-seina> [Kasutatud 08.06.2023].
- Sageman, M., 2008. A Strategy for Fighting International Islamist Terrorists. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 618(1).
- Sageman, Marc, 2017. *Misunderstanding Terrorism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Salu, Mikk, 2011. Tuttavad: äkilise loomuga Drambjan kaitstes oma seisukohti vihaga. *Postimees*, 12. august 2011. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.postimees.ee/527956/tuttavad-akilise-loomuga-drambjan-kaitstes-oma-seisukohti-vihaga> [Kasutatud 29.06.2023].
- Sam, C. H., 2019. Shaping Discourse Through Social Media: Using Foucauldian Discourse Analysis to Explore the Narratives That Influence Educational Policy. *American Behavioral Scientist*, 63(3), p. 333–350.

- Sazonov, Vladimir, Erkki Koort, Priit Heinsoo & Kadri Paas, 2020. *Introduction of Hybrid Threats of Internal Security*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://digiriul.sisekaitse.ee/handle/123456789/2576> [Kasutatud 08.06.2023].
- Schmid, Alex P., 2014. *Violent and Non-Violent Extremism: Two Sides of the Same Coin?* The Hague: ICCT. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.icct.nl/download/file/ICCTSchmid-Violent-Non-Violent-ExtremismMay-2014.pdf> [Kasutatud 08.06.2023].
- Schmid, Alex P., 2013. *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*. The Hague: ICCT. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.icct.nl/app/uploads/download/file/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013.pdf> [Kasutatud 08.06.2023].
- Schmid, Alex P., 2017. *Moderate Muslims and Islamist Terrorism: Between Denial and Resistance*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://icct.nl/app/uploads/2017/08/ICCT-Schmid-Moderate-Muslims-and-Islamist-Terrorism-Aug-2017-1.pdf> [Kasutatud 08.06.2023].
- Sivonen, Erkki, 2011. Drambjan's Record: Intoxicated and Armed. *ERR*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://news.err.ee/109746/drambjan-s-record-intoxicated-and-armed> [Kasutatud 08.06.2023].
- Sluka, Jeffrey A. 2011. Death From Above: UAVs and Losing Hearts and Minds. *Military Review*, May-June 2011.
- Terepik, Dmitry, Dalia Bankauskaitė, Solvita Denisa-Liepniece & Kaarel Kullamaa, 2022. *Resilience Against Disinformation: A New Baltic Way to Follow?* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://icds.ee/en/resilience-against-disinformation-a-new-baltic-way-to-follow/> [Kasutatud 08.06.2023].
- United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI), 2021. *Stop the Virus of Disinformation*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://issuu.com/unicri/docs/misuse_sm_web [Kasutatud 08.06.2023].
- Vidino, Lorenzo, 2009. *The Homegrown Terrorist Threat to the US Homeland (ARI)*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/the-homegrown-terrorist-threat-to-the-us-homeland-ari/> [Kasutatud 08.06.2023].
- Vikipeedia, n.d. *Eestimaa Ühendatud Vasakpartei*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://et.wikipedia.org/wiki/Eestimaa_%C3%9Chendatud_Vasakpartei [Kasutatud 29.06.2023].

SIINNE RAPORT KÄSITLEB 2011. AASTA KAITSEMINISTEERIUMI RÜNNAKU TOIMEPANIJA RADIKALISEERUMIST.

Toetudes nii meediakajastusele kui ka kaitsepolitsei ameti toimikule, analüüsib raport ründaja eluteekonda, iseloomu, poliitilisi vaateid ja tegevusi ning rünnaku kavandamist ja läbiviimist. Raportis järeldatakse, et Eesti kontekstis on radikaliseerumise olulised tegurid Venemaa mõjutustegevus ja ründaja psühholoogilised traumad ning rünnaku päästiksündmused on majanduslikud ja tervisemured.

sisekaitse.ee

